

Jaarstukken 2010 provincie Limburg
Rapport

21 juni 2011

ISBN 978-90-8768-030-5

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Opzet onderzoek Jaarstukken 2010	6
2.1	Doelstelling onderzoek	6
2.2	Onderzoeksonderwerpen	6
3	Conclusies en aanbevelingen	9
3.1	Conclusies	9
3.2	Aanbevelingen	11
4	Reactie Gedeputeerde Staten	14
5	Nawoord rekenkamer	16
6	Realisatie doelstellingen 2007-2011	18
7	Opmerkingen Sociaal, Fysiek en Economisch Domein	20
7.1	Sociaal domein	20
7.2	Fysiek domein	22
7.3	Economisch domein	30
8	Verplichte paragrafen	36
8.1	Verbonden Partijen	36
8.2	Onderhoud Kapitaalgoederen	40
9	Doorgeschoven posten en onderbesteding	42
	Bijlage 1	44
	Bijlage 2	48
	Bijlage 3	51

1 Inleiding

Op 7 februari 2011 ontving de Zuidelijke Rekenkamer via de Programmaraad een verzoek om een rapport van bevindingen ten aanzien van de jaarrekening van de provincie Limburg op te stellen¹. Het verzoek was eerder door de statencommissie voor het Economisch Domein bij het Presidium ingediend en door Provinciale Staten (PS) gehonoreerd. Het rapport van bevindingen, zo werd in het verzoek aangegeven, zou dienen ten behoeve van de statenbehandeling van de jaarrekening. Aan de rekenkamer werd verzocht om een dergelijk rapport voortaan jaarlijks in haar reguliere onderzoeksprogramma op te nemen dan wel als specifiek verzoekonderzoek te agenderen, te beginnen met de jaarrekening 2010².

In haar vergadering van 15 februari 2011 besloot de rekenkamer om het verzoek te honoreren. Op 22 februari 2011 heeft de rekenkamer nader overleg gevoerd met de voorzitter van de Programmaraad over de invulling van het onderzoek naar de Jaarstukken 2010. Op basis van dit gesprek en rekening houdend met de korte voorbereidingstijd voor het onderzoek heeft de rekenkamer besloten een selectie van de Jaarstukken 2010 te onderzoeken en de rapportering zo in te richten dat haar rapport materiaal aanreikt voor het debat met Gedeputeerde Staten (GS) over de Jaarstukken.

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode 11 april tot 13 mei 2011. Gelet op de korte doorlooptijd zijn met de provincie speciale afspraken gemaakt over het ambtelijk en bestuurlijk hoor en wederhoor. Een concept rapport van bevindingen is op 9 mei 2011 aan de ambtelijke organisatie voor commentaar aangeboden. Na verwerking van het commentaar heeft de rekenkamer het rapport, inclusief conclusies en aanbevelingen, op 13 mei vastgesteld en aan PS aangeboden. Afgesproken is dat een eventuele reactie van GS op 24 mei separaat aan PS wordt aangeboden.

Voorafgaand aan het onderzoek heeft de rekenkamer contact gelegd met de externe accountant. Naast de reguliere werkzaamheden van de accountant die zijn gericht op het beoordelen van de getrouwheid en rechtmatigheid, hebben PS gebruik gemaakt van de mogelijkheid om bij de controle door de accountant specifieke speerpunten aan te wijzen. In dat verband hebben PS in hun vergadering van 1 oktober 2010 de volgende speerpunten aangewezen:

- Aanbestedingsbeleid;
- Subsidieverstrekking;
- Smartheid begroting/ jaarstukken.

---

¹ Brief voorzitter Programmaraad provincie Limburg aan de Zuidelijke Rekenkamer, 3 februari 2011, kenmerk CAS201100000718

² De rekenkamer hanteert hierna het begrip Jaarstukken, zoals in het Besluit begroting en verantwoording (BBV) gehanteerd. De Jaarstukken van de provincie Limburg bestaan uit twee delen: deel I: Programmaverantwoording; deel II: Verplichte paragrafen en Jaarrekening

De rekenkamer heeft bij de opzet van haar onderzoek rekening gehouden met de reguliere controle en het speerpuntonderzoek van de accountant.

De afgelopen jaren heeft de rekenkamer een aantal onderzoeken gepubliceerd die gericht waren op de planning en control cyclus van de provincie Limburg. In Bijlage 1 worden deze onderzoeken kort gememoreerd. Omdat de aanbevelingen bij deze onderzoeken volgens de rekenkamer nog steeds relevant zijn voor de inrichting en beoordeling van toekomstige begrotingen en jaarstukken, verwijst de rekenkamer hier in algemene zin naar.

2 Opzet onderzoek Jaarstukken 2010

2.1 Doelstelling onderzoek

Met de jaarstukken leggen GS jaarlijks verantwoording af over het door hen gevoerde bestuur en beleid zoals verwoord in de begroting. Het doel van het verzoekonderzoek dat de rekenkamer verricht naar de jaarstukken 2010 van de provincie Limburg is:

Het ondersteunen van Provinciale Staten van Limburg bij de behandeling van de Jaarstukken 2010.

Het onderzoek van de rekenkamer richt zich op het voorgenomen beleid, zoals neergelegd in de (meerjaren)begroting, en de wijze waarop en de mate waarin hieraan invulling is gegeven (jaarstukken). Het onderzoek van de rekenkamer beoogt een handreiking te bieden aan alle Statenleden, zodat zij op vrij eenvoudige wijze kunnen doordringen tot de kern van de jaarstukken.

2.2 Onderzoeksonderwerpen

Het onderzoek van de rekenkamer richt zich op vier deelonderwerpen.

1. Doelrealisatie periode 2007-2011

Het begrotingsjaar 2010 vormt de afsluiting van de coalitieperiode 2007-2011. Met de jaarstukken 2010 aan het eind van deze periode, kunnen PS de balans opmaken over de mate waarin aan het beoogde beleid uit het coalitieakkoord 2007-2011, daadwerkelijk invulling is gegeven. De rekenkamer kijkt met het oog hierop naar de mate waarin sprake is van doelrealisatie in de periode 2007-2011.

2. Programmaverantwoording

De rekenkamer heeft voor dit onderdeel de hoofdstukken 3 (sociaal domein), 4 (fysiek domein) en 5 (economisch domein) geselecteerd voor nader onderzoek. De rekenkamer beoordeelt deze onderdelen onder meer op de leesbaarheid en begrijpelijkheid van de informatie, de indeling (aansluiting tussen de begroting 2010 en het jaarverslag 2010 en tussen het jaarverslag 2010 en het jaarverslag 2009) en zaken die opvallen of vragen oproepen.

3. Verplichte paragrafen

De rekenkamer heeft voor dit onderdeel de paragrafen Verbonden Partijen en Onderhoud Kapitaalgoederen geselecteerd voor nader onderzoek. Sinds 2007 toont de provincie Limburg de ambitie om op een andere wijze bij te dragen aan de sociale, economische en ruimtelijke ontwikkeling van Limburg. In het coalitieakkoord 2007 - 2011 Investeren en verbinden gaf de provincie aan dat zij in dat verband wil transformeren van een subsidiërende naar een investerende partij en alleen dan nog wil investeren in de samenleving wanneer ook andere publieke

en/of private partijen dat doen.³ Deze gewijzigde opstelling van de provincie heeft gevolgen voor de manier waarop zij zich verhoudt tot andere actoren, als overheden, bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld. De realisatie van beleid gaat meer en meer in samenhang met maatschappelijke partners, waaronder de verbonden partijen.

Onder Kapitaalgoederen wordt verstaan, infrastructuur, wegen en provinciale gebouwen. Kenmerkend voor deze kapitaalgoederen is dat ze niet kunnen worden verkocht; er is tot op heden geen markt voor bijvoorbeeld wegen en pleinen. Daarnaast worden deze activa niet standaard vervangen. Voor wegen en provinciale gebouwen wordt veelal uitgegaan van eeuwigdurend onderhoud. Dit betekent dat de onderhoudskosten essentieel zijn. Door de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen wordt aan het belang van deze kosten tegemoet gekomen. In deze paragraaf dient inzicht te worden gegeven in de mate waarin het onderhoud van infrastructuur, voorzieningen en gebouwen heeft plaatsgevonden binnen de door PS hiervoor in de begroting vastgestelde kaders.

De rekenkamer gaat na wat kan worden opgemerkt over de verantwoordingsinformatie in de paragrafen Verbonden Partijen en Onderhoud Kapitaalgoederen in het jaarverslag 2010, Deel II, Verplichte Paragrafen.

4. Doorgeschoven posten en/of onderbesteding

In de Jaarstukken gaat het om het afleggen van verantwoording over het gerealiseerde beleid. De mate waarin sprake is van doorgeschoven posten en/of onderbesteding zegt iets over de aard en omvang van het gerealiseerde beleid. Van een doorgeschoven post is sprake als in de begroting opgenomen activiteiten niet in het betreffende begrotingsjaar zijn uitgevoerd, maar de uitvoering wordt doorgeschoven naar het volgende jaar.

Doorgeschoven posten kunnen op twee manieren tot uiting worden gebracht; gedurende het jaar via een begrotingswijziging en/of slotwijziging, dan wel, indien na de slotwijziging nog blijkt dat een prestatie niet kan worden geleverd in het betreffende jaar, door middel van een resultaatbestemming. Deze laatste categorie acht de rekenkamer in het kader van haar onderzoek vooral van belang.

Er is sprake van onderbesteding indien aan het eind van een begrotingsjaar / coalitieperiode minder geld is uitgegeven dan begroot voor dat jaar / die coalitieperiode. Niet bestede middelen die niet worden doorgeschoven (onderbesteding) vormen onderdeel van het rekening resultaat en worden als zodanig vervolgens toegevoegd aan de algemene reserve, tenzij ze voor specifieke doeleinden worden bestemd (bestemmingsreserves).

In het kader van haar controlerende en (bij)sturende rol is transparante verantwoordingsinformatie over onderbesteding en oorzaken daarvan voor PS van belang om een integrale afweging te kunnen maken ten aanzien van de inzet van

---

³ Zie ook: Zuidelijke Rekenkamer *Investeringsagenda's provincie Limburg*, 7 maart 2011

begrotingsmiddelen. Op deze manier kunnen PS bijvoorbeeld, indien mogelijk, besluiten de niet bestede middelen alsnog te besteden aan andere activiteiten die zij nuttig achten.

Het onderwerp onderbesteding acht de rekenkamer bij de jaarrekening 2010 bijzonder van belang, omdat het begrotingsjaar de afsluiting vormt van de afgelopen bestuursperiode. De rekenkamer heeft vastgesteld dat bij eerdere Jaarstukken vaak is gewezen op het meerjarig perspectief van programma's en projecten als verklaring voor tussentijdse onderbesteding.

Op basis van het materiaal dat wordt verkregen uit de hierboven genoemde onderzoeksonderwerpen, worden conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Doelbereik periode 2007-2011

In het jaarverslag 2010 wordt in de hoofdstukken 3 tot en met 6 (sociaal domein, fysiek domein, economisch domein en overig) verantwoording afgelegd over in totaal 56 doelstellingen. Uit de toelichting per doelstelling constateert de rekenkamer dat met betrekking tot doelrealisatie 2007-2011 de volgende 'scores' zijn gehanteerd: gerealiseerd (3), gedeeltelijk gerealiseerd (2), wordt gerealiseerd (3), wordt grotendeels gerealiseerd (39), wordt naar verwachting grotendeels gerealiseerd (1), wordt gedeeltelijk gerealiseerd (6), onvoldoende/ niet gerealiseerd (1). Bij 1 doelstelling tot slot wordt geen uitspraak gedaan over doelbereiking.

De keuze voor deze indeling wordt door GS niet toegelicht. Bovendien is geen sprake van een eenduidige indeling in heldere en onderscheidende categorieën.

De rekenkamer concludeert dat op basis van de door GS gekozen formuleringen, ten aanzien van de meeste doelstellingen (53) geen oordeel kan worden uitgesproken over de mate van doelbereik en de geleverde prestaties in de periode 2007-2011. Het gebruik van het werkwoord 'worden' geeft aan dat de meeste doelstellingen ten tijde van het opstellen van de jaarstukken nog niet (volledig) waren gerealiseerd. Wanneer dit wel het geval zal zijn en wat daarvoor nog moet gebeuren, wordt in de meeste gevallen niet duidelijk.

De conclusie van GS dat bepaalde doelstellingen (grotendeels) worden gerealiseerd wordt niet of onvoldoende onderbouwd en voldoet daarmee niet aan de eisen van een adequate verantwoording.

Programmaverantwoording

Ten aanzien van het tweede onderdeel van het onderzoek naar de jaarstukken, de programmaverantwoording, trekt de rekenkamer de volgende conclusies:

- Op basis van het zeer geringe informatiegehalte van deze programmaverantwoording concludeert de rekenkamer dat GS de controlerende rol van PS onvoldoende serieus hebben genomen. PS kunnen op de manier waarop thans invulling is gegeven aan het jaarverslag 2010 hun controlerende rol niet vervullen. Dat geldt zowel voor het beoordelen van de prestaties die in 2010 werden geleverd als voor het vellen van een finaal oordeel over de bestuursperiode 2007-2011;
- Voorts concludeert de rekenkamer dat ten opzichte van haar onderzoek naar de jaarstukken 2007 geen sprake is van een verbetering.

De rekenkamer baseert bovenstaande conclusies op de volgende belangrijke kritiekpunten die uit haar onderzoek naar voren zijn gekomen. Het betreft hier een samenvatting van de bevindingen die in hoofdstuk 4 en 5 van dit rapport uitgebreid worden beschreven.

Belangrijke kritiekpunten van de rekenkamer:

- Het informatiegehalte is bij de door de rekenkamer onderzochte onderdelen van het Jaarverslag 2010 gering en op sommige onderdelen zelfs zeer gering;
- De zelfstandige leesbaarheid van het Jaarverslag 2010 laat op onderdelen te wensen over;
- De eindredactie is onvoldoende uitgevoerd; (tekstuele) fouten blijven zich jaar op jaar herhalen;
- Er is geen sprake van consistentie in kwaliteit en diepgang van de verantwoordingsinformatie over doelrealisatie 2007-2011 en geleverde prestaties in 2010 in de verschillende door de rekenkamer onderzochte onderdelen van het jaarverslag;
- Informatie over doelrealisatie is verspreid opgenomen in het Jaarverslag, waardoor inzicht in het totaal bemoeilijkt wordt;
- Informatie over gerealiseerde prestaties sluit niet aan bij de beoogde prestaties;
- De realisatie van veel prestaties eind 2010 blijkt aanzienlijk achter te blijven bij hetgeen in de programmabegroting 2010 nog gepresenteerd werd als verwacht resultaat per 1 juli 2010;
- Het niet realiseren van prestaties wordt op veel plaatsen niet verklaard; een toelichting ontbreekt;
- Het wordt op basis van de toelichtingen in het jaarverslag niet altijd duidelijk wat de provinciale bijdrage is aan het realiseren van de prestaties;
- Sommige indicatoren uit de Programmabegroting 2010 keren niet terug in het Jaarverslag 2010;
- De aansluiting tussen het Jaarverslag 2009 en het Jaarverslag 2010 is niet altijd te maken;
- Op veel plaatsen wordt gesproken over cofinanciering, zonder aan te geven in welke verhouding deze cofinanciering plaatsvindt (en met welke partijen).

Verplichte paragrafen

De rekenkamer concludeert dat de informatie in de paragraaf Verbonden Partijen op onderdelen summier is en niet aansluit bij informatie uit eerdere Jaarverslagen. Ook worden verschillen ten opzichte van eerdere jaren niet of onvoldoende toegelicht. Het volgen van daadwerkelijke ontwikkelingen ten aanzien van Verbonden Partijen, wordt hierdoor onnodig bemoeilijkt, hetgeen PS belemmert in hun controlerende taken.

Bij de paragraaf Onderhoud Kapitaalgoederen concludeert de rekenkamer dat met betrekking tot infrastructuur en wegbeheer en gebouwen geen sprake is van actuele beleidskaders.

Dit roept de vraag op in hoeverre deze (nog) een bijdrage leveren aan de doelstelling dat door een juiste prioritering van maatregelen een adequate instandhouding van het geïnvesteerd kapitaalgoed wordt gegarandeerd. Het beoordelen van de toereikendheid van de beschikbare middelen wordt op deze manier bemoeilijkt en vormt een risico voor de financiële positie van de provincie.

Zeker ook gezien het feit dat voor Kunstwerken geen reservering voor grote uitgaven voor onderhoud beschikbaar is. De rekenkamer acht in dit kader het aangekondigde verkennende onderzoek naar mogelijke risico's hiervan een goede eerste stap.

Doorgeschoven posten/onderbesteding

De rekenkamer heeft geconstateerd dat op tal van plaatsen in het Jaarverslag 2010 melding wordt gemaakt van doorgeschoven posten en/of onderbesteding.

Zij concludeert dat het daarbij niet altijd duidelijk is of het louter om een onderbesteding gaat, of dat deze ook aangerekend moet worden als een doorgeschoven post.

Dit knaagt aan het budgetrecht van PS; op deze manier kan het onderscheid tussen resultaat bepaling enerzijds en resultaat bestemming anderzijds niet transparant worden vastgesteld.

Voorts concludeert de rekenkamer dat op basis van de informatie in het Jaarverslag over de lasten en baten van de domeinen de exacte totale omvang van de onderbesteding en doorgeschoven posten niet vastgesteld kan worden. Wel heeft de rekenkamer op basis van een eigen analyse vastgesteld dat het hier om aanzienlijke bedragen gaat.

Ook ten aanzien van de totalen aan vooruitbetaalde bedragen, waarbij de prestatie nog geleverd moet worden (2010 circa € 64 miljoen), en nog te besteden bedragen (2010 circa € 172 miljoen) concludeert de rekenkamer dat deze omvangrijk is. Gezien de aanzienlijke omvang van zowel de doorgeschoven middelen als de geparkeerde middelen in het kader van vooruit ontvangen en nog te besteden bedragen acht de rekenkamer het niet aannemelijk dat de beleidsdoelen voor de periode 2007-2011 die hiermee samenhangen in de eerste vier maanden van 2011 nog tot afronding zijn gekomen. Dit ondersteunt de eerder door de rekenkamer gemaakte opmerking dat GS zonder nadere concretisering en onderbouwing concluderen dat de doelstellingen 2007-2011 in deze periode zijn dan wel nog worden gerealiseerd.

De rekenkamer concludeert dat de toelichting op afwijkingen begroot versus gerealiseerd nauwelijks inzicht biedt in de oorzaken van de onderbesteding. In dit kader herhaalt de rekenkamer haar conclusie uit eerder onderzoek naar onderbesteding namelijk dat de verantwoordingsinformatie het voor PS niet mogelijk maakt om hun controlerende en (bij)sturende rol ten volle uit te voeren. Een integrale begrotingsafweging over het 'niet bestede' geld wordt bemoeilijkt.

3.2 Aanbevelingen

Algemeen

Vraag van GS scherp, duidelijk, begrijpelijk en meetbaar geformuleerde aanvullende informatie, op basis waarvan een inhoudelijk debat gevoerd kan worden over de

resultaten van het beleid in de bestuursperiode 2007-2011. De Jaarstukken 2010 zijn hiertoe ongeschikt.

In het verlengde hiervan handhaaft de rekenkamer onverkort de aanbevelingen die zij formuleerde naar aanleiding van haar eerdere onderzoeken met betrekking tot de planning en controlcyclus van de provincie Limburg (zie bijlage 1).

Doelbereik 2007-2011

Vraag van GS een overzicht, waarin op eenduidige wijze per doelstelling van de coalitieperiode 2007-2011 wordt aangegeven:

- in hoeverre deze is/wordt bereikt (waar mogelijk kwantitatief);
- welke inspanningen nog moeten worden geleverd om deze te bereiken en
- de uiterste termijn waarop het doel bereikt zal zijn.

Programmaverantwoording

Hiervoor verwijst de rekenkamer naar de algemene aanbevelingen. Met betrekking tot de paragrafen Verbonden partijen en Onderhoud Kapitaalgoederen doet zij nog de volgende aanbevelingen:

Verplichte paragrafen

Verbonden partijen

In het eerste jaar van elke collegeperiode vindt een heroverweging plaats, waarbij getoetst wordt of het publieke belang dat wordt behartigd door de deelneming in een vennootschap, nog steeds optimaal wordt behartigd. De rekenkamer geeft PS in overweging voorafgaande aan deze heroverweging ijkpunten te (doen) formuleren voor beoordeling van hierop betrekking hebbende voorstellen van GS.

Met betrekking tot het 'overzicht van Verbonden partijen' beveelt de rekenkamer aan voor een beter inzicht in recente ontwikkelingen in toekomstige Jaarverslagen in voorkomende gevallen aan te geven welke Verbonden partijen voor het eerst in dit overzicht figureren en welke Verbonden partijen ten opzichte van het jaar daarvoor van de lijst zijn afgevoerd.

Met betrekking tot het samenwerkingsovereenkomst NEIMED geeft de rekenkamer PS in overweging GS indringend te bevragen op de voortgang met betrekking tot de formele oprichting en de onderbouwing van de benodigde personeelsformatie.

Met betrekking tot meerdere verbonden partijen beveelt de rekenkamer aan GS te vragen verschillen ten opzichte van het jaarverslag 2009 en/of de begroting 2010 te verklaren, te bevragen op de voortgang van bepaalde processen, dan wel inzicht te geven in de feitelijke stand van zaken.

Onderhoud Kapitaalgoederen

Actualiseer de beheerplannen inzake kapitaalgoederen eens in de vier jaar, zodat de omvang van de reserves en voorzieningen hierop kunnen worden afgestemd en niet betwijfeld hoeft te worden of zij toereikend zijn.

Doorgeschoven posten/onderbesteding

Maak informatieafspraken met GS over een inzichtelijke presentatie van (het totaal aan) doorgeschoven posten en onderbestedingen. Uitgangspunt daarbij dient te zijn de controle en (bij)sturing van PS op de te leveren prestaties en doelrealisatie in meerjarig perspectief.

Voorts beveelt de rekenkamer aan budgetten die worden overgeheveld naar een volgend jaar, voor het einde van dat jaar te besteden, om stuwmeren tegen te gaan.

Beperk het aantal reserves waarvan de voeding afhankelijk is van onderbesteding. Dergelijke reserves dienen alleen te bestaan als ze louter en alleen het karakter hebben van een egalisatiereserve.

4 Reactie Gedeputeerde Staten

Op 16 juni 2011 ontving de rekenkamer onderstaande reactie van GS van Limburg:

Het College van Gedeputeerde Staten heeft kennis genomen van het rapport van de Zuidelijke Rekenkamer ten aanzien van de Jaarrekening 2010.

Zonder op alle afzonderlijke conclusies en aanbevelingen in te gaan, is het goed om stil te staan bij de context, waarin de Jaarstukken moeten worden geplaatst en daarnaast vooruit te kijken en het, gezamenlijk met de Staten, verder verbeteren van de programmabegroting.

1. Context van Jaarstukken

De jaarstukken zijn een directe afgeleide van de door de Staten vastgestelde Programmabegroting.

In samenspraak met Provinciale Staten zijn de afgelopen jaren verbeteringen aangebracht in de aanpak en werkwijze van de verschillende planning- en controlproducten. Voorbeelden van verbeterlagen zijn: de toedeling van formatie; de invoering van de 3-W vragen (Wat willen we bereiken; Wat gaan we daarvoor doen en Wat mag het kosten); het opnemen van een tussenstand halverwege het begrotingsjaar; het smartere formuleren van resultaten, indicatoren en doelstellingen. Over de gemaakte verbeterlagen is richting Staten gecommuniceerd in de Programmabegroting en de Jaarstukken.

Ook de door de Rekenkamer onderzochte onderwerp onderbesteding moet worden geplaatst binnen de context van de rol die de Provincie Limburg vervult. Als provincie zetten wij in op een programmatische aanpak met een planningshorizon van een coalitieperiode. Deze langere planningshorizon kan leiden tot verschillen tussen raming en realisatie. Inherent hieraan is dat de provincie fors inzet op majeure en robuuste projecten waarbij veel externe partners betrokken zijn en welke veelal lange doorlooptijden kennen. Dit leidt ertoe dat een groot deel van de ontstane niet bestede bedragen niet door de provincie direct te beïnvloeden is, maar veroorzaakt wordt door niet door de provincie beïnvloedbare factoren.

2. Verdere verbetering via Smartheid Begroting

De instelling van de werkgroep 'Smartheid Begroting' door de Provincie in juni 2008, is onderdeel van het continue verbeterproces van de provinciale planning- en controlproducten als sturings- en beheersingsinstrument voor de Staten. Dit verbetertraject is opgepakt in nauwe samenwerking met Provinciale Staten. In september 2010 is er door de Staten een brainstormsessie georganiseerd om te komen tot een traject dat moet leiden tot een verbeterde begroting in de nieuwe coalitie en daaraan gekoppeld een verbeterde verantwoording. Op deze wijze kan Provinciale Staten haar kaderstellende en controlerende rol nog beter inhoud kan geven. In aanwezigheid van onder meer de Rekenkamer is er tijdens deze sessie

geconcludeerd dat er 3 onderdelen zijn (1. bepalen van abstractieniveau; 2. aansluiten bij Planning- en Controlcyclus en 3. aansluiten bij het rijkskader voor het opstellen van Begroting en Verantwoording) waar de Staten haar invloed kunnen aanwenden om verbeteringen te kunnen realiseren in haar kaderstellende en controlerende rol. In de door de controlecommissie op 3 december 2010 vastgestelde startnotitie zijn hiervoor actiepunten opgenomen. De actiepunten sluiten grotendeels aan bij de bevindingen, zoals door de Zuidelijke Rekenkamer in haar rapportage over de Jaarstukken is opgenomen.

Ook de accountant heeft in haar verslag van bevindingen een passage opgenomen over de kwaliteit van de jaarrekening 2010. De accountant concludeert dat: "de belangrijkste ontwikkelingen en de analyse van het resultaat en de financiële positie op een compacte wijze uiteen zijn gezet waardoor op een eenvoudige wijze inzicht kan worden gekregen in de belangrijkste financiële ontwikkelingen". De accountant geeft verder een aantal aspecten in overweging om de verbetering van de Begroting vorm te geven.

Momenteel wordt door de Staten, gezamenlijk met de accountant en een ambtelijke vertegenwoordiging, een voorstel voor verbeterlagen in de Begroting 2012 voorbereid. Daarin worden zoveel mogelijk de door de Zuidelijke Rekenkamer en de accountant voorgestelde verbeteringen ten aanzien van doelstellingen, programmaverantwoording en verplichte paragrafen, betrokken.

Gedeputeerde Staten van Limburg

5 Nawoord rekenkamer

De Zuidelijke Rekenkamer heeft kennisgenomen van de reactie van Gedeputeerde Staten op haar onderzoek naar de Jaarstukken 2010. Zij betreurt het dat GS niet ingaan op de conclusies van de rekenkamer en slechts in algemene bewoordingen aangeven welke stappen gezet worden voor een verdere verbetering van de programmabegroting.

De rekenkamer heeft in haar onderzoek vastgesteld dat er sprake is van een aanzienlijke mate van onderbesteding en het niet realiseren van beleidsdoelstellingen. GS melden in dat verband dat de provincie inzet op een programmatische aanpak met een planningshorizon van een coalitieperiode en dat deze langere planningshorizon kan leiden tot verschillen tussen raming en realisatie. De rekenkamer onderkent dit verschijnsel in algemene zin, maar wijst er op dat dit argument juist voor de Jaarstukken 2010, aan het eind van de coalitieperiode 2007 - 2011, slechts zeer beperkt van toepassing is.

De rekenkamer blijft van mening dat de Jaarstukken 2010 onvoldoende antwoord geven op de vraag wat de stand van zaken is met betrekking tot de uitputting van de budgetten en de realisatie van de beleidsdoelstellingen.

De rekenkamer is zich bewust van het feit dat voor de realisatie van provinciale doeleinden veelal externe partners benodigd zijn. GS spreken in dat verband van niet door de provincie beïnvloedbare factoren als verklaring voor niet bestede - maar overigens wel begrote - bedragen.

De rekenkamer hecht eraan om op te merken dat de Jaarstukken juist antwoord dienen te geven op de vraag welke inspanningen door de provincie zijn geleverd om de doelstellingen te realiseren en wat het resultaat van die inspanningen is geweest. Een al te nadrukkelijke verwijzing naar het provinciaal onvermogen om beleidsdoelstellingen te realiseren, ontnemt het zicht op het effect van de inzet van provinciale middelen.

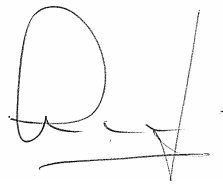
GS verwijzen in hun reactie op het rapport van de rekenkamer ook naar het verslag van bevindingen van de accountant. Voor de goede orde merkt de rekenkamer daarbij op dat er een verschil is tussen de controle door de accountant en de rekenkamer. Zoals GS in hun reactie aangeven, spreekt de accountant zich uit over de wijze waarop de belangrijkste ontwikkelingen, de analyse van het resultaat en de financiële positie zijn uiteengezet. De rekenkamer heeft zich, in lijn met haar wettelijke taak en overigens ook op nadrukkelijk verzoek van Provinciale Staten, gericht op de kwaliteit van de verantwoordingsinformatie ten behoeve van de controlefunctie van PS. Deze kwaliteit acht de rekenkamer bij de Jaarstukken 2010 verre van voldoende.

GS geven aan dat bij de verbeterlagen voor de begroting 2012 de o.a. door de rekenkamer voorgestelde verbeterlagen zullen worden betrokken.

De rekenkamer roept PS op om, juist aan het begin van de nieuwe bestuursperiode, hun stempel op de inrichting van de begroting 2012 en verder te drukken.

Vastgesteld door de Zuidelijke Rekenkamer d.d. 21 juni 2011.

drs. L. Markensteyn
voorzitter

drs. P.W.M. de Kroon
directeur-secretaris

6 Realisatie doelstellingen 2007-2011

In het jaarverslag melden GS samenvattend dat van de 56 opgenomen doelstellingen voor de periode 2007-2011 één doelstelling in onvoldoende mate is gerealiseerd. Verder wordt opgemerkt: 'Ultimo 2010 concluderen we dat de meeste doelstellingen grotendeels worden gerealiseerd'. Voor een nadere toelichting verwijzen GS naar de hoofdstukken 3 tot en met 6 uit het jaarverslag 2010, deel I Programmaverantwoording. De rekenkamer heeft de toelichtingen op de realisatie van de 56 doelstellingen die deze hoofdstukken nader geanalyseerd. In onderstaande tabel worden de 'scores' met betrekking tot doelrealisatie 2007-2011, zoals deze door GS zijn geformuleerd in het jaarverslag 2010, samengevat weergegeven

Realisatie doelstellingen 2007-2011	Sociaal domein	Fysiek domein	Economisch domein	Overig	Totaal
(Is) gerealiseerd	1		2		3
(Is) gedeeltelijk gerealiseerd			1	1	2
Wordt gerealiseerd	1	1		1	3
Wordt grotendeels gerealiseerd	7	19	2	11	39
Wordt naar verwachting grotendeels gerealiseerd		1			1
Wordt gedeeltelijk gerealiseerd		1	1	4	6
Onvoldoende/niet gerealiseerd				1	1
Geen uitspraak over doelbereiking			1		1
Totaal	9	22	7	18	56

In bijlage 2 van deze rapportage wordt de 'score' per doelstelling weergegeven.

Uit de tabel blijkt dat GS ten aanzien van 49 van de 56 doelstellingen melden dat deze worden gerealiseerd (3), dan wel grotendeels worden gerealiseerd (39), naar verwachting grotendeels worden gerealiseerd(1) of gedeeltelijk worden gerealiseerd (6). De rekenkamer constateert dat op deze manier geformuleerd in ieder geval op het moment van opstellen van het jaarverslag, bij deze doelen nog niet sprake was van (volledige) realisatie; het werkwoord 'worden' verwijst naar de toekomst. Wanneer en welke inspanningen nog nodig zijn om doelbereiking wel volledig te realiseren wordt niet duidelijk uit de toelichtingen.

Bij 3 doelstellingen wordt aangegeven dat deze zijn gerealiseerd en bij 2 doelstellingen dat zij gedeeltelijk zijn gerealiseerd. Of bij de laatste 2 doelstellingen nog wordt ingezet op volledige doelrealisatie, of indien dat niet zo is waarom niet, wordt niet toegelicht.

Ten slotte wordt van 1 doelstelling aangegeven dat deze onvoldoende/niet is gerealiseerd en over 1 doelstelling wordt geen uitspraak gedaan over doelbereiking. Ook bij deze doelstellingen ontbreekt een toelichting over het hoe en waarom.

7 Opmerkingen Sociaal, Fysiek en Economisch Domein

In dit hoofdstuk worden per doelstelling van de verschillende domeinen puntsgewijs de meest opmerkelijke bevindingen weergegeven, die uit de analyse van de rekenkamer zijn voortgekomen.

7.1 Sociaal domein

Programma 2 Investeren in mensen, Doelstelling 1 Ontwikkeling van talent

1. In de toelichting bij de doelstelling 2007-2011 worden in de begroting 2010 vier indicatoren genoemd. In het jaarverslag 2010 wordt gerapporteerd over drie indicatoren. De indicator 'Aantal jongeren/(buitenlandse) werknemers werkzaam in de clusters van kracht' komt niet in het jaarverslag terug. Hiervoor wordt geen verklaring gegeven.
2. Bij de indicator 'In- en uitgaande pendel van schoolverlaters en werknemers naar werk over de Euregionale grenzen' (behorend bij de doelstelling 2007-2011) is de volgende informatie opgenomen over de situatie eind 2010: 'In 2010 werkten 59.700 inwoners van Limburg buiten de provincie. Daar stond een inkomende pendel van 40.200 personen tegenover; het betreft hier vooral inwoners van Noord-Brabant'. De rekenkamer constateert dat de aangereikte informatie niet aansluit bij de indicator, omdat niet ingegaan wordt op werk over de Euregionale grenzen.
3. Bij de beoogde resultaten 2010 wordt aangegeven '6 pilots Leven Lang Leren in Limburg met minimaal 45 bedrijven'. Bij de bereikte resultaten 2010 wordt opgemerkt dat de resultaten zijn gerealiseerd en worden zeven pilots genoemd. Het jaarverslag gaat niet in op het aantal betrokken bedrijven.
4. Bij de beoogde resultaten 2010 wordt aangegeven dat de planfase van een hoogwaardige onderwijsvoorziening voor internationaal onderwijs in Maastricht voor kinderen van 2 tot 20 jaar is afgerond en de realisatiefase is gestart. Onder bereikte resultaten wordt gemeld dat dit is gerealiseerd. Vervolgens wordt informatie gegeven over de planfase en het maken van afspraken over de eigendomsverhoudingen van de infrastructuur. De toelichting bevat geen informatie over de realisatiefase.
5. Onder het kopje beoogde resultaten 2010 staat het ontwikkelen van een jaarprogramma voor inhoudelijke randprogrammering, waaronder het bieden van een podium voor jonge Limburgse culturele talenten bij diverse evenementen. Bij de in 2010 bereikte resultaten wordt onder meer opgemerkt: 'Daarnaast is de Stichting VIA2018 ondersteund in de opzet van bevragende projecten ten behoeve van de voorbereiding van het bidbook voor Maastricht Culturele Hoofdstad'. De rekenkamer acht de informatieve waarde van deze als

resultaat gepresenteerde informatie uiterst gering.

6. Onder het kopje beoogde resultaten 2010 is opgenomen dat Limburg een duidelijke positie heeft in het Olympisch Plan 2028, waarbij een marsroute ontwikkeld is voor een Olympisch Sportklimaat in Limburg per 2016. Het jaarverslag meldt dat dit is gerealiseerd, hetgeen uit de toelichting echter moeilijk kan worden opgemaakt. Daarin wordt melding gemaakt van het tekenen van een Position Paper en de bijdrage van Limburg aan de totstandkoming daarvan. Over het marsrouteplan wordt opgemerkt dat dit in ontwikkeling is.
7. Onder het kopje beoogde resultaten 2010 staat dat de Sportzone hét centrum voor topsport en breedte sport is op het vlak van sportbeoefening, onderwijs, leisure, innovatie en ondersteunende services in Sittard-Geleen, dat een sterke impuls geeft aan Olympisch Sportklimaat in 2016. Het jaarverslag meldt dat dit is gerealiseerd. Vervolgens wordt aangegeven dat het programma Sportzone Limburg is ontwikkeld langs vier programmalijnen en dat binnen al deze programmalijnen in 2010 vooruitgang is gebuikt. Voor nadere informatie over de aard van deze vooruitgang wordt de lezer verwezen naar 'de passages zoals vermeld bij de regionale opgaven'. Met deze verwijzing wordt het de lezer erg moeilijk gemaakt, zeker ook omdat de enige andere vindplaats in de 412 pagina's tellende programmaverantwoording voor het begrip 'regionale opgaven', de inleiding op bladzijde 9 is en daar vervolgens voor een nadere toelichting (op de conclusie dat vanuit de programma's de basis onder de regionale opgaven is gelegd) wordt verwezen naar de hoofdstukken 3 tot en met 6.
8. Onder het kopje beoogde resultaten 2010 staat dat het Limburgs Paardensportplan is vastgesteld. Bij de bereikte resultaten wordt gemeld dat dit is gerealiseerd. Er wordt niet ingegaan op de bijdrage van de provincie die tot het resultaat heeft geleid. Overigens bevatte ook de begroting 2010 geen aanwijzing voor de provinciale bemoeienis.

Programma 2 Investeren in mensen, Doelstelling 2 Verbinden van mensen

1. In de begroting 2010 worden twee indicatoren vermeld voor de doelstelling 2007-2011. In het jaarverslag wordt gerapporteerd over één indicator. Er wordt niet ingegaan op de indicator 'Limburgers 18 jaar en ouder die beweegnorm halen'. Hiervoor wordt in het jaarverslag geen verklaring gegeven.
2. Onder het kopje beoogde resultaten 2010 wordt aangegeven dat de ontwikkeling van 'leven-lang-leren'-plannen binnen de provinciale jeugdzorg is afgerond en met de uitvoering is gestart. Bij de bereikte resultaten wordt opgemerkt dat dit is gerealiseerd. Vervolgens wordt vermeld dat alle instellingen beschikken over 'leven-lang-leren'-plannen, maar er wordt niet ingegaan op het element 'met uitvoering gestart' uit de beoogde prestaties.

3. Het kopje beoogde resultaten 2010 meldt: 'Zorg over de grens toegenomen; proefregio EMR in voorbereiding (Grensoverschrijdende zorg). Bij de bereikte resultaten wordt opgemerkt dat dit is gerealiseerd. Vervolgens wordt aangegeven dat een analyse plaatsvindt van de grensoverschrijdende patiëntenmobiliteit. Er wordt geen antwoord gegeven op de vraag of de zorg over de grens daadwerkelijk is toegenomen.

Overige portefeuille-onderwerpen Lebens, Monumenten

1. Onder het kopje beoogde resultaten 2010 Monumenten wordt gemeld: 'Instandhouding van geselecteerde erfgoedrelicten m.b.v. provinciaal subsidie'. Deze resultaten zijn blijkens het jaarverslag gerealiseerd. De uitleg: 'Gerealiseerd (inventarisatie kasteelinterieurs)' roept de vraag op naar de feitelijke instandhouding.
2. Onder het kopje beoogde resultaten 2010 Monumenten wordt gemeld: 'Uitvoering meerjarenafspraken monumentenwacht'. Het jaarverslag geeft aan dat deze resultaten zijn gerealiseerd. Daarbij wordt aangegeven dat meerjarenplannen zijn opgesteld op basis waarvan afspraken zijn gemaakt met de provincie. Het jaarverslag gaat niet in op het aspect 'Uitvoering'.

Overige portefeuille-onderwerpen Wolfs, Culturele infrastructuur

1. Een van de indicatoren die behoren bij de doelstelling 2007-2010 'Meer mensen zijn zelf op cultureel gebied actief', is het lidmaatschap van een culturele 'vereniging'. Voor de start van de coalitieperiode wordt aangegeven dat exacte cijfers niet bekend zijn. Opgemerkt wordt dat circa 350.000 mensen op de een of andere manier met amateurkunst bezig zijn. Voor eind 2010 wordt aangegeven dat ondanks krimp en vergrijzing het aantal ongeveer gelijk is gebleven. De rekenkamer vraagt zich af op basis waarvan GS deze conclusie trekken, zeker ook gezien het ontbreken van exacte cijfers voor de situatie in 2007. Ook het door elkaar gebruiken van de begrippen 'culturele vereniging' en 'op een of andere manier met amateurkunst bezig zijn' roept vragen op.

7.2 Fysiek domein

Programma 3 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 1 Aantrekkelijker Openbaar Vervoer

1. De doelstelling 2007- 2011 luidt: 'Verhoging van de aantrekkelijkheid van het openbaar vervoer en een betere Euregionale aanhaking'. In de toelichting wordt vermeld dat deze doelstelling grotendeels wordt gerealiseerd, waarbij aangegeven wordt dat er spoorverbindingen in de planontwikkelingsfase dan wel in de projectvoorbereidingsfase zitten. De rekenkamer constateert dat deze toelichting geen antwoord geeft op de vraag of het openbaar vervoer aantrekkelijker is geworden.

2. De rekenkamer signaleert een verschil tussen de informatie bij de begroting 2010 en het jaarverslag 2010 voor de prestatie 'Deelprojectenverbetering Maaslijn zijn in uitvoering'. In de begroting wordt als verwachting voor de stand van zaken per 1 juni 2010 uitgesproken 'activiteiten zijn in uitvoering', terwijl het jaarverslag aangeeft: 'Niet gerealiseerd, te realiseren in 2011. Proces is gericht geweest op het onderling goed afgestemd voorbereiden van alle deelprojecten. Feitelijke uitvoering start in 2011 en eindplanning wordt wel gerealiseerd'. Hetzelfde geldt voor de prestatie 'OV-busprojecten i.k.v. Actieprogramma regionaal OV'. In de begroting 2010 wordt aangegeven dat projecten per 1 juli 2010 in behandeling zijn, terwijl het jaarverslag meldt: 'Niet gerealiseerd, te realiseren in 2011. Door vertraging in planning bij uitvoerende gemeenten schuift dit door naar 2011'. De rekenkamer merkt hierbij op dat de stelligheid waarmee in de begroting 2010 wordt gesproken over de geleverde prestaties per 1 juli 2010, blijkbaar onvoldoende realiteitsgehalte heeft gehad.

Programma 3 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 2 Duurzaam goederenvervoer

1. De doelstelling 2007-2011 luidt: 'Een betere spreiding van het goederen-vervoer over de modaliteiten weg, water en spoor (modal split) en een betere aanhaking van het Limburgse bedrijfsleven op de internationale vervoersnetwerken'. Het jaarverslag meldt: 'De doelstelling wordt grotendeels gerealiseerd, met name op het gebied van goederenvervoer over water zijn resultaten geboekt'.

In de gepresenteerde informatie ziet de rekenkamer geen onderbouwing voor deze stelling. Voor één van de twee gebruikte indicatoren worden gegevens opgenomen van voor de start van de coalitieperiode. Voor de situatie eind 2010 wordt van één indicator aangegeven dat CBS-informatie die hierop betrekking heeft (nog) niet beschikbaar is; voor de tweede indicator wordt verwezen naar een ander document: Li-Mop 2011-2014. Ter onderbouwing van de stelling dat een betere spreiding van het goederenvervoer grotendeels wordt gerealiseerd, zijn volgens de rekenkamer meer gegevens nodig.

De rekenkamer wordt in deze gedachte gesterkt door een nadere analyse van de beoogde en bereikte resultaten voor 2010. De rekenkamer constateert dat de bereikte resultaten vooral betrekking hebben op planuitwerkingen, deelname in en bijwonen van bijeenkomsten en het voeren van ambtelijk en bestuurlijk overleg.

Programma 3 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 3 Slim wegverkeer en stedelijk transport

1. Bij de indicator 'Verhouding intensiteit/capaciteit wegnetten ($I/C \leq 0,8$)' worden de gegevens gepresenteerd in de volgende klassen: $<0,7$; $0,7-0,9$; $>0,9$. De rekenkamer stelt vast dat deze indeling in klassen afwijkt van de indicator ($I/C \leq 0,8$). Van deze indicator uitgaand, mag een indeling in klassen verwacht worden van $\leq 0,8$ en $>0,8$.

Programma 3 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 4 Bereikbaarheid via bijzondere verbindingen

1. De doelstelling 2007-2011 luidt: 'Optimale (inter)nationale bereikbaarheid van Limburg en haar bedrijvigheid via de lucht, buisleidingen en het digitale netwerk. In de toelichting wordt opgemerkt dat deze doelstelling grotendeels wordt gerealiseerd. Van het onderdeel luchtvaart wordt gemeld dat dit volledig is uitgevoerd. Op het gebied van de buisleiding is blijkens het jaarverslag door externe omstandigheden geen voortgang geboekt. Op het digitale netwerk wordt niet ingegaan.

Programma 3 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 5 Start energietransitie in Limburg

1. De doelstelling 2007-2011 bevat zowel kwantitatieve doelen als processtappen die behoren bij de door de provincie beoogde energietransitie: bewustwording, toepassing, versnelling. Het jaarverslag meldt dat de doelstelling grotendeels wordt gerealiseerd. Vervolgens wordt aangegeven dat de kwantitatieve doelen niet te waarden zijn vanwege het ontbreken van monitoringsdata. Dit roept de vraag op of het mogelijk is om, ondanks deze omstandigheid, tot de conclusie te komen dat de doelstelling grotendeels wordt gerealiseerd.
2. Bij de beoogde resultaten 2010 is opgenomen: 'Energietransitie bij bedrijven in uitvoering'. Bij de bereikte resultaten meldt het jaarverslag dat dit is gerealiseerd. Vervolgens wordt uitgelegd dat is gestart met het benoemen van kansrijke projecten, dat een Interreg IVa project is goedgekeurd, dat een subsidieregeling is opgezet en dat 422 MKB-bedrijven inmiddels een aanvraag hebben ingediend. Uit de gekozen formuleringen leidt de rekenkamer af dat het hier vooral voorbereidende activiteiten betreft en niet zo zeer de uitvoering van de feitelijke transitie, zoals in de beoogde resultaten verwoord.
3. Onder beoogde resultaten 2010 is opgenomen: 'Optimalisering duurzame energiehuishouding van de Onderwijs-campus Parkstad'. Bij de bereikte resultaten wordt gemeld dat dit gedeeltelijk is gerealiseerd. Dit wordt gestaafd met de opmerking dat een technisch rapport over concept energiecentrale en keuze bioWKK gereed is en dat concrete stappen in realisatie begin 2011 genomen moeten worden. Het is de rekenkamer niet duidelijk in hoeverre deze uitleg de aanduiding dat de bereikte resultaten in 2010 gedeeltelijk zijn gerealiseerd rechtvaardigt.
4. Bij de beoogde resultaten 2010 wordt melding gemaakt van de uitwerking van een maatregelenpakket ten behoeve van energiebesparing en energieopwekking van provinciale gebouwen en musea. Bij de bereikte resultaten wordt aangegeven dat dit is gerealiseerd, met de uitleg: 'Voor alle musea zijn voorbereidende maatregelen gestart'. De rekenkamer constateert dat niet ingegaan wordt op de situatie rondom provinciale gebouwen en ook overigens

de omschrijving 'voorbereidende maatregelen gestart' zo weinig specifiek is, dat vraagtekens gezet kunnen worden bij de kwalificatie van de bereikte resultaten.

Programma 3 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 6 Aanpakken knelpunten luchtkwaliteit en geluidhinder

1. De doelstelling 2007-2011 luidt als volgt: 'In 2011 is de luchtkwaliteit verbeterd en is het aantal geluidgehinderden afgenomen'. Het jaarverslag meldt dat deze doelstelling grotendeels wordt gerealiseerd. In een tabel bij deze toelichting wordt voor drie indicatoren aangegeven wat de situatie was bij de start van de coalitieperiode en hoe de situatie eind 2010 is. Op basis van de gepresenteerde cijfers vraagt de rekenkamer zich af waarop GS hun conclusie baseren dat de doelstelling grotendeels wordt gerealiseerd.

Bij de beoogde resultaten 2010 wordt over de Voortgangsrapportage LSL 2010 gemeld dat deze niet is gerealiseerd. In de begroting 2010 werd als verwachte tussenstand aangegeven dat deze rapportage per 1 juli 2010 zou zijn gerealiseerd. Dit roept vragen op over de stelligheid waarmee in de begroting over de te leveren prestaties is gesproken.

Programma 4 Investeren in Ruimte, Doelstelling 1 Onomkeerbare besluitvorming bij sleutelprojecten in zes gebieden

1. De doelstelling 2007-2011 luidt als volgt: 'De provincie en haar partners hebben in 6 gebieden een aantal selecte en samenhangende grootschalige ontwikkelingen in gang gezet met als doel het versterken van het maatschappelijk rendement'. Het jaarverslag meldt dat de doelstelling grotendeels wordt gerealiseerd. In de toelichting wordt daarbij gewezen op de omstandigheid dat vooral afspraken publiek-publiek succesvol zijn geweest. Het betrekken van private partijen is blijkens het jaarverslag lastig gebleken. Voor de doelstelling 2007-2011 hanteert de provincie als indicator 'Voor elk van de kerngebieden: een door publieke en private partners ondertekende uitvoeringsovereenkomst'. Bij de beschrijving van de situatie eind 2010 wordt gemeld dat dit is gerealiseerd. Voor 5 gebieden wordt aangegeven dat er een samenwerkingsovereenkomst is; voor twee van deze gebieden wordt daarnaast gesproken van een meerjareninvesteringsprogramma/meerjaren-uitvoeringsprogramma.

De door de provincie aangereikte informatie maakt het moeilijk om het oordeel dat de doelstelling grotendeels wordt gerealiseerd, te reconstrueren. Niet alleen wordt het aandeel van de private partners niet geheel duidelijk, ook constateert de rekenkamer een verschil tussen de begrippen samenwerkingsovereenkomst en uitvoeringsovereenkomst.

Terzijde merkt de rekenkamer daarbij nog op dat de doelstelling 2007-2011 zoals verwoord in het jaarverslag 2007 verschilt van de doelstelling zoals in latere jaren gehanteerd. Waar in het jaarverslag 2007 gesproken wordt van

sleutelprojecten die in de fase van onomkeerbaarheid zijn gebracht, wordt in latere jaren gesproken van het in gang brengen van ontwikkelingen. De rekenkamer stelt vast dat het aspiratieniveau klaarblijkelijk neerwaarts is bijgesteld. Deze verandering wordt niet toegelicht.

2. Bij de beoogde resultaten 2010 wordt voor de Gebiedsontwikkeling Parkstad (buiten)ring gemeld dat de PlanMER aansluiting A76/Nuth is aanvaard. Bij de bereikte resultaten wordt gemeld dat dit is gerealiseerd. Daarbij wordt opgemerkt: 'MER is gereed en met inpassingsplan op 17 juni 2010 ter visie gelegd'. De rekenkamer constateert een verschil tussen een aanvaard plan en een ter visie gelegd plan.
3. Bij de beoogde resultaten 2010 wordt voor het Meetstation luchtkwaliteit Klavertje4 onder bereikte resultaten 2010 opgemerkt dat een gedeelte van de benodigde apparatuur is besteld en geleverd. Een gedeelte van de rest van de apparatuur is afhankelijk van de locatie keuze en kan alleen besteld worden nadat die bekend is. Deze omschrijving wijkt af van hetgeen in de begroting 2010 als verwachte tussenstand per 1 juli 2010 is gemeld.

Programma 4 Investeren in Ruimte, Doelstelling 2 Verinnerlijking gebiedsontwikkelingsaanpak bij provincie en partners

1. De doelstelling 2007-2011 luidt als volgt: 'De provincie zet haar menskracht, financiën en wettelijke bevoegdheden daadkrachtig, effectief en efficiënt in om gebiedsontwikkeling in de kerngebieden tot een succesvol onderdeel van haar werkwijze te maken'. In de toelichting bij de realisatie van deze doelstelling wordt gemeld dat de doelstelling grotendeels wordt gerealiseerd. Ter illustratie wordt aangegeven dat de afgelopen jaren de inzet van een innovatief, consistent en efficiënt ontwikkelingsgericht instrumentarium succesvol is geweest. Waaruit dit instrumentarium bestaat wordt echter niet aangegeven, noch de mate waarin sprake is van succes. Voorts constateert de rekenkamer dat de toelichting alleen ingaat op de inzet van een instrumentarium en niet de wijze waarop dit is gebeurd, zoals wordt beoogd volgens de doelstelling 2007-2011.
2. Bij de meetwaarde eind 2010 wordt voor het bereiken van de doelstelling 2007-2011 het volgende opgemerkt: 'De benodigde (planologische) trajecten zijn geoptimaliseerd op basis van de tot nu toe opgedane kennis en verdere competentie ontwikkeling van onze medewerkers. Ook in 2010 zijn via een (pro)actief grondbeleid en het inzetten van onze reguliere middelen van de beoogde ontwikkelingen, ondersteund. Via het proces van meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT), is sterk ingezet op synergie tussen regio, provincie en rijk'. De rekenkamer vindt deze omschrijving nauwelijks te begrijpen en te weinig specifiek om als meetwaarde eind 2010 te kunnen dienen. De lezer van deze passage blijft met meer vragen dan antwoorden achter.

Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 1 Milieu en Duurzame Ontwikkelingen

1. In het jaarverslag is een uitgebreid schema opgenomen dat antwoord geeft op de vraag wat de provincie in 2010 heeft gedaan om de doelstelling 2007-2011 te bereiken. De rekenkamer tekent hierbij aan dat dit overzicht op onderdelen alleen voor ingewijden te begrijpen is en deels een zeer beperkte informatieve waarde heeft.

Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- o Bij de indicator 'Het aantal afspraken met bevoegde instanties om de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Limburg te verbeteren' wordt als Meetwaarde Eind 2010 vermeld dat er 6 platformen op het gebied van de fysieke leefomgeving zijn. Er wordt niet ingegaan op het aantal- en de inhoud van eventuele afspraken;
  - o Meetwaarde Eind 2010 Afval: 'Procesmatig: in de faciliterende rol van de provincie richting ASL heeft een accentverschuiving plaatsgevonden naar een meer duurzaam afvalbeheer';
  - o Meetwaarde start coalitieperiode Bodem: '040, waarvan 39 SEB 113.931m², waarvan 111.431 m² SEB 82 020 m³, waarvan 79.370 m³ SEB 1.750 m³'
2. Bij de beoogde resultaten 2010 is de uitvoering van het meerjarenplan Bodemsanering 2010-2015 opgenomen. Onder de bereikte resultaten 2010 staat vermeld: 'Het meerjarenprogramma aanpak bodemverontreiniging 2010 t/m 2014 is voor het jaar 2010 bij de begrotingsbehandeling geëvalueerd'. Voor de lezer wordt niet duidelijk wat de relatie is tussen de bereikte en beoogde resultaten.

Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 2 Kwaliteit vergunningverleningsproces

1. Bij de beoogde resultaten 2010 is opgenomen: 'Uitvoer klanttevredenheids-onderzoek en verwerken resultaten in kwaliteitshandboek'. Onder bereikte resultaten 2010 wordt ingegaan op een uitgevoerd tevredenheidsonderzoek. Het jaarverslag bevat geen informatie of de resultaten al dan niet zijn verwerkt in het kwaliteitshandboek.
2. Onder beoogde resultaten 2010 staan periodieke audits ten behoeve van behoud en verkrijging van een ISO-certificaat voor alle processen vergunningverlening. Bij de bereikte resultaten 2010 wordt vermeld dat de interne en externe audits zijn ingevoerd. Geen informatie is opgenomen over behoud en verkrijging van een ISO-certificaat.
3. Met betrekking tot de regierol bij de vorming van de regionale uitvoeringsdiensten wordt onder bereikte resultaten 2010 aangegeven: 'Bottom-up proces met gemeente loopt'. Door het ontbreken van een nadere toelichting is de informatieve waarde van deze opmerking zeer gering.

Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 3 Strategie en operationele beleidsontwikkeling

1. Bij de beoogde resultaten 2010 is een Mobiliteitsmonitor opgenomen. Bij de bereikte resultaten wordt gemeld dat dit is gerealiseerd. Vervolgens wordt ingegaan op de toekomstige splitsing van de monitor in een verkeersmonitor en een mobiliteitsmonitor en de ontwikkeling van een nieuwe website. Er wordt niet ingegaan op de uitkomst van de gerealiseerde monitor.

Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 4 Openbaar vervoer

1. Voor de doelstelling 2007-2011 geldt als indicator de OV-klientenbarometer KpVV. Bij de Meetwaarde Eind 2010 bevatte het jaarverslag, zoals aan de rekenkamer in het kader van de haar onderzoek overlegd en vastgesteld, de volgende passage: 'Aanlevering gegevens 18 maart door Eugene'. In reactie op het concept rapport van bevindingen van de rekenkamer heeft de ambtelijke organisatie inmiddels laten weten dat de tekst is aangepast.

Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 5 Infrastructuur

1. Bij de indicator 'Verhouding intensiteit/capaciteit wegnnet (I/C $\leq$ 0,8)' worden de gegevens gepresenteerd in de volgende klassen: <0,7; 0,7-0,9; >0,9. De rekenkamer stelt vast dat deze indeling in klassen niet aansluit afwijkt van de indicator (I/C $\leq$ 0,8). Deze indicator wordt ook gebruikt voor het Programma 3 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 3, Slim wegverkeer en stedelijk transport; de rekenkamer heeft op die plaats dezelfde opmerking gemaakt.
2. Bij de beoogde resultaten 2010 spreekt het jaarverslag van het leveren van een bijdrage aan 'de bovengenoemde subdoelstellingen'. Uit het jaarverslag kan de rekenkamer niet opmaken welke subdoelstellingen hier worden bedoeld.

Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 6 Goederenvervoer

1. Bij de beoogde resultaten 2010 spreekt het jaarverslag van het leveren van een bijdrage aan 'de bovengenoemde subdoelstellingen'. Uit het jaarverslag kan de rekenkamer niet opmaken welke subdoelstellingen hier worden bedoeld (zie ook de opmerking hiervoor).

Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 7 Veerkrachtig watersysteem

1. Voor de doelstelling 2007 - 2011 meldt het jaarverslag onder het kopje: 'Wat gaan we daarvoor doen?/Wat hebben we er in 2010 voor gedaan?' dat de provincie waterbeleid ontwikkelt en implementeert en bovendien de uitvoerende taken controleert van de waterschappen in het kader van Plattelandsontwikkeling 2007-2013. De hiervoor gebruikte indicator spreekt van het opstellen van prestatieovereenkomsten met partners en het toezien op realisatie. Bij Meetwaarde eind 2010 wordt aangegeven dat besloten is om in 2011 een aangepaste prestatieovereenkomst vast te stellen. Er wordt niet ingegaan op de controle op de uitvoering en de uitkomst van die controle.

Overige portefeuille-onderwerpen Driessen, Doelstelling 1 Behoud archeologisch erfgoed

1. Voor de indicator 'Afspraken met gemeenten over archeologie in archeologische aandachtsgebieden' wordt bij de meetwaarde eind 2010 gemeld dat nog geen definitieve afspraken zijn gemaakt. De rekenkamer merkt op dat in de begroting 2010 als verwachte tussenstand per 1 juli 2010 is opgenomen dat op die peildatum met 8 gemeenten afspraken in uitvoering zouden zijn.

Bij een vergelijking van het jaarverslag 2009 met het jaarverslag 2010 valt het volgende op. In het jaarverslag 2009 wordt bij de toelichting op de tussentijdse realisatie van de doelstelling 2007-2011 gemeld: 'Het proces om met gemeenten tot afspraken te komen hierover ligt op schema en geeft ons vertrouwen dat de gestelde doelen gehaald zullen worden'. In het jaarverslag 2010 staat bij de toelichting: 'Wel is het zo dat er nog geen afspraken met gemeenten zijn gemaakt over toepassing archeologie in provinciale aandachtsgebieden'. Deze passages roepen de vraag op wat de feitelijke stand van zaken is met betrekking tot afspraken met gemeenten.

Overige portefeuille-onderwerpen Driessen, Doelstelling 2 Uitbouw provinciale weginfrastructuur

1. Bij de indicator 'Verhouding intensiteit/capaciteit wegennet ($I/C \leq 0,8$)' worden de gegevens gepresenteerd in de volgende klassen: $<0,7$; $0,7-0,9$; $>0,9$. De rekenkamer stelt vast dat deze indeling in klassen afwijkt van de indicator ($I/C \leq 0,8$) niet aansluit bij wat met de indicator wordt beoogd. Deze indicator wordt ook gebruikt voor het Programma 3 Bereikbaar en Duurzaam Limburg, Doelstelling 3 ,Slim wegverkeer en stedelijk transport en bij Overige portefeuille-onderwerpen Kersten, Doelstelling 5 Infrastructuur; de rekenkamer heeft op die plaatsen dezelfde opmerking gemaakt.
2. Bij de beoogde resultaten 2010 voor de ongelijkvloerse kruising N280-oost meldt het jaarverslag onder bereikte resultaten 2010 dat de opdrachtgever is gestart met uitwerken van het ontwerp vanaf 1 april 2010. De rekenkamer heeft deze informatie vergeleken met wat hierover in de begroting 2010 wordt opgemerkt. Daarin staat als verwachte tussenstand per 1 juli 2010: 'De fysieke aanleg is gestart'. Dit roept de vraag op naar de werkelijke stand van zaken.

Overige portefeuille-onderwerpen Driessen, Doelstelling 3 Ruimtelijke Ontwikkeling

1. Doelstelling 2007-2011 is dat de ruimtelijke kwaliteit van Limburg aantoonbaar is verbeterd. In de toelichting wordt gemeld dat deze doelstelling grotendeels wordt gerealiseerd. 'Om de ruimtelijke kwaliteit van Limburg te verbeteren zijn met alle relevante gemeenten bestuurlijke afsprakenkaders gemaakt over toepassing van het ontwikkelde Limburgs KwaliteitsMenu (LKM) in het gemeentelijk beleid. Een van de beoogde resultaten voor 2010 is dat eind 2010 alle Limburgse gemeenten dit LKM in een structuurvisie hebben verankerd.

Onder bereikte resultaten 2010 meldt het jaarverslag vervolgens: 'Nog geen gemeente heeft het LKM voor het volledige buitengebied van de gemeente verankerd in een structuurvisie'. Blijkbaar hebben de bestuurlijke afsprakenkaders nog niet geleid tot daadwerkelijke verankering van het LKM. Dit roept de vraag op hoe de provincie tot het oordeel komt dat de doelstelling 2007-2011 grotendeels wordt gerealiseerd. Overigens gaat de begroting 2010 uit van een verwachte tussenstand per 1 juli 2010, waarbij 25% van de Limburgse gemeenten het LKM in een structuurvisie heeft verankerd.

2. Bij de beoogde resultaten 2010 voor de Uitvoering afspraken Mooi Nederland wordt over de sloopregeling glas gemeld dat de openstelling daarvan beoogd is in 2011. Deze opmerking wijkt af van wat de in de Programmabegroting 2010 als verwachte tussenstand per 1 juli 2010 is aangegeven, namelijk dat de glasregeling als onderdeel van het LKM operationeel zou zijn.

7.3 Economisch domein

Programma 1 Innoveren in Limburg, Doelstelling 1 Kenniseconomie in deelterreinen die behoort tot de top van Europa

1. Uit de toelichting realisatie van de doelstelling 2007-2011 kan onder 'Meetwaarde eind 2010' niet worden afgeleid in hoeverre de aantallen die, dan wel het percentage dat, bij de start van de coalitieperiode per indicator voor de periode 2007-2011 is vastgesteld ' eind 2010 zijn/is bereikt.
2. Wat betreft de Agenda worden de bereikte resultaten in 2010 bij vier van de vijf beoogde resultaten in 2010 zeer summier toegelicht. Bij de Economische Agenda, het Plan van aanpak 'Koersvast' en Internationalisering versnellings-agenda wordt alleen vermeld dat deze 'in uitvoering' zijn en bij het gemeenschappelijke programma voor TTR-ELAt dat dit programma is vastgesteld en verder wordt uitgewerkt. Hetzelfde geldt voor de toelichtingen op de bereikte resultaten onder het cluster Healthcare bij de indicatoren 'Eerste contracten met Toxicogenomics', 'Uitbouw kennis positie chronische ziekten en programma van eisen nieuwbouw Hornerheide (CIRO)', 'Financieringsbereidheid om te komen tot een Cardiovascular Center op Avantis en Particle Therapy Centre' en onder het cluster Leisure bij de indicatoren 'Opstellen van een uitvoeringsprogramma van de economische spin-off Floriade' en 'Opstellen van een uitvoeringsprogramma van de economische spin-off Culturele Hoofdstad'.
3. Onder het cluster Healthcare wordt bij het bereikte resultaat in 2010 met betrekking tot het 'Investeringsbesluit High Field Brain Imaging' vermeld dat het stimuleringsprogramma OP Zuid in juni 2010 heeft besloten EFRO middelen beschikbaar te stellen voor het project Brains Unlimited en dat de provincie als co-financier een subsidie van € 833.334 beschikbaar heeft gesteld. Niet duidelijk wordt wat de hoogte van het totale bedrag is en daarmee ook niet wat het financiële risico is dat de provincie loopt.

4. Onder het cluster Leisure wordt als bereikt resultaat betreffende de imagocampagne in uitvoering onder meer vermeld dat Zuid-Limburg top-of-mind positie (nummer 1 positie) bij bezoekers van Limburg heeft en Noord- en Midden-Limburg nummer 5 positie en 'daarmee aan deze SMART afspraken is voldaan'. Vervolgens wordt opgemerkt dat aan 22 resultaatafspraken is voldaan en aan 7 niet. Het is de rekenkamer niet duidelijk welke SMART-afspraken hier worden bedoeld, noch welke resultaatafspraken.

Programma 1 Innoveren in Limburg, Doelstelling 2 Door branding aantrekken van (internationale) mensen en bedrijven

1. In de toelichting op de realisatie van de doelstelling 2007-2011 wordt onder meer opgemerkt dat 'een quickscan van de provincie heeft geconcludeerd dat de Stichting Regiobranding zich meer op het brandingaspect zou moeten richten en zich nu teveel op marketing richt. In het jaarplan van 2011 is dit aspect meegenomen en zal de Stichting zich nadrukkelijker op de branding richten met behulp van de portretreeksen die een beeld geven van het goede woon- leef-, en werkklimaat in Zuid-Limburg'. Voor een lezer zonder achtergrondkennis wordt niet duidelijk wat onder het 'brandingaspect' en 'marketing' precies wordt verstaan en/of wat het verschil is.
2. Voor de indicatoren betreffende de doelstelling 2007-2011 wordt verwezen naar de rapportage Flycatcher. Een toelichting waarin wordt aangegeven wat deze rapportage inhoudt, waar deze te vinden is en/of een samenvatting van deze indicatoren ontbreekt echter, waardoor het niet duidelijk wordt waar het nu precies om gaat.
3. In de toelichting op de meetwaarde eind 2010 worden de resultaten van een 1-meting naar imago weergegeven. In het jaarverslag 2009 wordt bij deze indicator aangegeven dat er een meting op de internetsite heeft plaats gevonden. Opgemerkt wordt: 'Na webbezoek blijkt er een significante stijging op de imagoaspecten carrièrekansen (van 15% naar 35%), toptechnologie (14% naar 47%) en woonkwaliteit (25 naar 76%). Deze drie aspecten komen ook terug bij de 1 meting in het jaarverslag 2010; carrièrekansen 15% 2008, 14% 2010, toptechnologie 14% 2008, 16% 2010, woonkwaliteit 25% 2008, 54% 2010. Hoe deze percentages zich verhouden tot de percentages genoemd in het jaarverslag 2009 wordt niet duidelijk. Een verdere toelichting ontbreekt.
4. Bij de prestatie-indicator 2007-2011 'Aantal key-stakeholders met financieel commitment' wordt als meetwaarde eind 2010 een aantal van 60 gepresenteerd (13 partners, 6 deelnemers, 4 auditoren, 1 sponsor, 17 co-partners en 19 gemeenten). Op de gemeenten na wordt niet duidelijk over wat voor partijen precies gesproken wordt. Verder blijkt dat in de jaarverslagen 2008 en 2009 ook reeds melding is gemaakt van een aantal van 60 key-stakeholders.

Door het ontbreken van een toelichting is het de rekenkamer niet duidelijk hoe deze informatie geïnterpreteerd moet worden.

5. De toelichting bij de meetwaarde 2010 van de indicator 2007-2011 'Bekendheid 'merk' Limburg' luidt als volgt: 'De campagne is in 2010 vernieuwd met het motto 'Bright Sight of Life. Resultaten campagne: 310 miljoen keer is advertentie op internet getoond, 84 advertenties in dagbladen, 122 radio-uitzendingen. Campagne heeft geleid tot hogere herinnering bij de doelgroep 76% tegen 55% in 2009.' De rekenkamer merkt op dat zonder achtergrondkennis de aansluiting tussen de meetwaarde en de indicator niet duidelijk is. Verder betreffen de opgesomde 'Resultaten campagne' verrichte activiteiten (en dus geen resultaten) die tot een resultaat dienen te leiden. Tot slot is niet duidelijk wat onder 'herinnering' wordt verstaan, wie tot de doelgroep behoren en waar de percentages die genoemd worden op gebaseerd zijn. In het jaarverslag 2009 is in ieder geval geen melding gemaakt van een percentage herinnering.

Vergeleken met het jaarverslag 2009 valt voorts op dat het onderscheid in Zuid-Limburg enerzijds en Noord- en Midden Limburg anderzijds in het jaarverslag 2010 bij de indicator 'bekendheid merk Limburg' niet meer aan de orde komt.

6. In de toelichting meetwaarde 2010 bij de indicator 'Gebruik door stakeholders van merk' wordt als één van de resultaten vermeld dat 'cobranding met 3 culturele festivals heeft plaatsgevonden: Cultura Nova (stijging aantal bezoekers met 30%), Typisch Toon en Nederlandse Dansdagen. De rekenkamer merkt op dat het resultaat cobranding Cultura Nova reeds in het jaarverslag 2009 als zodanig is vermeld en er dus geen sprake is van een prestatie die in 2010 is geleverd.

Programma 1 Innoveren in Limburg, Doelstelling 3 Het verbeteren van de overheidsdienstverlening

1. De doelstelling 2007-2011 luidt: 'In de periode 2007 - 2011 willen we met medeoverheden en ondernemers werken aan het verder verbeteren van de dienstverlening en het verminderen van administratieve lasten.'
In de toelichting op de realisatie van de doelstelling wordt vermeld dat de doelstelling gerealiseerd is, omdat de Administratieve Lasten die de provincie oplegt aan haar klanten zijn afgenomen met 46%. Dit lijkt op zich een goed resultaat. Omdat de doelstelling geen streefwaarden bevat, is de mate van doelbereiking echter niet goed vast te stellen. Ook zet de rekenkamer vraagtekens bij het informatiegehalte van de zinsnede dat de dienstverlening van gemeenten en provincie aan het bedrijfsleven is verbeterd door het ontwikkelen van regionale loketten en een aantal specifieke regelingen.
2. Onder meetwaarde eind 2010 wordt aangegeven dat de meting externe klanttevredenheid in het 2e kwartaal 2010 is afgerond. Het eindoordeel is een 6.82. De schaal waarop deze score betrekking heeft wordt echter niet vermeld,

zodat de waarde ervan niet kan worden vastgesteld en er vraagtekens gezet kunnen worden bij de realisatie van de doelstelling. Verder wordt opgemerkt dat 'in de rapportage geen conclusies konden worden getrokken inzake de klanttevredenheid over de Programma's.' De rekenkamer vraagt zich af wat er dan wel gemeten is bij de meting externe klanttevredenheid. Dit wordt niet toegelicht.

3. Onder het kopje 'Wat gaan we daarvoor doen?/Wat hebben we er in 2010 voor gedaan' worden drie prestaties opgesomd, terwijl in de begroting 2010 nog sprake was van vier prestaties. Slechts één daarvan komt terug in het jaarverslag 2010, namelijk het verminderen van administratieve lasten bij Limburgse overheden.

Met betrekking tot de prestaties 2010 worden de volgende drie indicatoren onderscheiden: 'Aantal Limburgse gemeenten waar resultaten van het traject Vermindering Administratieve Lasten (VAL) geïmplementeerd is', 'Aantal regio's waar één-loket gerealiseerd is' en 'Aantal Limburgse gemeenten waar een centraal aanspreekpunt voor ondernemers/ ondernemersloket gerealiseerd dan wel verbeterd is'. De rekenkamer merkt op dat het hier allemaal indicatoren betreft waarvoor gemeenten (afzonderlijk, dan wel in regioverband) de prestaties dienen te leveren. Uit de toelichting op de meetwaarde 2010 worden ook alleen door gemeenten geleverde prestaties vermeld. De rekenkamer vraagt zich af of, en zo ja, in hoeverre en hoe de provincie daaraan heeft bijgedragen.

Tot slot merkt de rekenkamer op dat in het jaarverslag 2009 andere indicatoren zijn geformuleerd dan de drie hierboven weergegeven indicatoren.

4. Op grond van de toelichtingen in het jaarverslag 2010 wordt het de rekenkamer niet duidelijk welke resultaten de provincie in 2010 heeft bereikt en hoe die zich verhouden tot de beoogde resultaten.

Programma 1 Innoveren in Limburg, Doelstelling 4 Bedrijventerreinen

1. De doelstelling voor de coalitieperiode 2007-2011 luidt: 'In 2011 heeft de provincie Limburg op effectieve en innovatieve wijze de herstructureringsopgave (in kwaliteit en kwantiteit) van de Limburgse bedrijventerreinen opgepakt samen met partijen in het veld.' Onder het kopje 'Toelichting realisatie van de doelstelling' wordt opgemerkt, dat deze is gerealiseerd, en wel omdat de LHB (Limburgse Herstructurerings-maatschappij voor Bedrijven) is opgericht en van start is gegaan met activiteiten. Omdat een verdere toelichting ontbreekt, ontgaat de rekenkamer het verband tussen deze zaken. Hetzelfde geldt voor de indicator bij de doelstelling 2007-2011 'aantal hectare bedrijventerrein dat geherstructureerd/gerevitaliseerd is' waarbij opgemerkt wordt: 'Actieprogramma LHB is opgestart. Taakstelling 2010 was 20 projecten in portefeuille opgenomen'.

Programma 1 Innoveren in Limburg, Doelstelling 5 Versterken sociale innovatie bij bedrijven

1. Bij de toelichting op de realisatie van de doelstelling die luidt: 'Voldoende kenniswerkers hebben om in de top van Europa te behoren voor de clusters uit de versnellingsagenda', wordt 'gedeeltelijk gerealiseerd' aangegeven. De zin die daarop volgt 'Voorzieningen om kenniswerkers te faciliteren zijn gerealiseerd onder andere services, regiobranding en onderwijsfaciliteiten' zegt echter niets over doelrealisatie, maar over randvoorwaarden hiervoor.
2. Er worden in het jaarverslag 2010 drie indicatoren vermeld met betrekking tot de doelstelling 2007-2011, terwijl in het jaarverslag 2009 twee indicatoren zijn opgenomen. De indicator 'Participatie MKB' ontbreekt in het jaarverslag 2009. Een toelichting op toevoeging van deze indicator in het jaarverslag 2010 ontbreekt.

Bij de meetwaarde 2010 voor de Indicator 'Aantal kenniswerkers uit buitenland dat hier komt werken' wordt opgemerkt dat de aantallen voorsnog niet zijn gemonitord. Via samenwerking met de IND zal in de toekomst informatie beschikbaar komen. De rekenkamer vindt het opmerkelijk dat een indicator die inzicht moet geven in het bereiken van de doelstelling 2007-2011 anno 2010 dit inzicht nog steeds niet kan geven, maar bij de realisatie wel wordt aangegeven dat de doelstelling gedeeltelijk is gerealiseerd.

Bij de meetwaarde 2010 voor de indicator 'Participatie MKB' wordt aangegeven, dat bedrijven gebruik hebben gemaakt van de regeling Sociale innovatieadvies. Wat de relatie tussen de meetwaarde en de indicator is ontgaat de rekenkamer. Een toelichting hierbij ontbreekt.

Bij de meetwaarde 2010 van de indicator 'Aanwezigheid van virtuele infrastructuur ten behoeve van MKB' wordt opgemerkt dat 'de expatdesk in het kader van PiD Project Coming to, operationeel is. Het PiD-project beoogt onder andere een employability platform dat de digitale uitwisseling gaat faciliteren van individuele portfolio's van werknemers'. De termen expatdesk, PiD-project, employability platform en portfolio's worden verder niet toegelicht. De rekenkamer constateert dat op deze manier de informatie niet te volgen is; er is ook geen relatie met de indicator. Overigens komen deze termen noch in het jaarverslag 2009, noch in de begroting 2010 voor.

3. Bij de indicatoren met betrekking tot de prestaties voor 2010 worden genoemd 'Participatie MKB' en 'Aanwezigheid van virtuele infrastructuur ten behoeve van MKB'. Bij de meetwaarde 2010 wordt bij beide indicatoren verwezen naar de jobroboter. De rekenkamer vraagt zich af wat de toegevoegde waarde is van het opvoeren van twee indicatoren als bij de meting hetzelfde resultaat wordt weergegeven. Verder wordt de term jobroboter niet toegelicht (deze komt overigens ook niet in de programmabegroting 2010 voor), wat de

begrijpelijkheid niet bevordert.

4. Ten aanzien van de beoogde resultaten 2010 en bereikte resultaten 2010 merkt de rekenkamer op dat door het gebruik van niet nader toegelichte termen als TTR-ELAt, Setting en Coming-2, PiD-projecten, peilers Brainport, helpdeskfunctie op Chemelotcampus, grensinfopunten, Interface, Netwerk Sociale Innovatie, niet kan worden vastgesteld welke resultaten er nu precies worden beoogd en zijn bereikt.

Programma 2 Overige portefeuille-onderwerpen Hessels, Doelstelling 1 Sociaal Economisch Beleid

1. Aan de onderdelen 'wat willen we bereiken/wat hebben we tot nu toe bereikt' en 'wat gaan we daarvoor doen/wat hebben we er in 2010 voor gedaan' van dit programma is dusdanig summier en weinig informatief invulling gegeven dat het geen aanknopingspunten biedt om de prestaties te kunnen beoordelen.

Programma 2 Overige portefeuille-onderwerpen Hessels, Doelstelling 2 Uitvoering geven aan sociaal economisch beleid

1. Uit de toelichting op de realisatie van de doelstelling 2007-2011 ('In 2011 willen wij maximaal uitvoering geven aan het sociaal economisch beleid door het inzetten van de Europese programma's (doelstelling 2 en doelstelling 3) en het LIOF') blijkt dat deze grotendeels is gerealiseerd. Dit wordt verantwoord door zowel bij de meetwaarden van de indicatoren 2007-2011 als de meetwaarden van de indicatoren 2010 aantallen projecten en bedragen in euro's weer te geven. Omdat bij aanvang van de coalitieperiode echter geen streefwaarden zijn vastgesteld, zeggen deze aantallen en bedragen niets over de mate waarin de doelstelling daadwerkelijk is bereikt. In dat opzicht zeggen opmerkingen als 'de jaartranches ten aanzien van de Europese Structuurfondsen D2 (concurrentiepositie MKB) en D3 (Interreg IV, grensoverschrijdende samenwerking) zijn ruimschoots gerealiseerd' en 'de uitputting loopt voor op het schema' ook weinig tot niets.

8 Verplichte paragrafen

8.1 Verbonden Partijen

De rekenkamer geeft hieronder haar bevindingen en opmerkingen weer bij de Paragraaf Verbonden Partijen.

1. Onder het kopje Visie en beleid ten aanzien van Verbonden partijen wordt aangegeven, dat 'in het eerste jaar van elke collegeperiode een heroverweging plaatsvindt, waarbij getoetst wordt of het publieke belang dat wordt behartigd door de deelneming in een vennootschap, nog steeds optimaal wordt behartigd.' (...) 'Daarnaast wordt gekeken of er eventueel andere afspraken gemaakt moeten worden met betrekking tot de betreffende deelneming in een vennootschap'. De rekenkamer brengt deze beleidsuitspraak van GS onder speciale aandacht van PS.
2. Het overzicht van Verbonden partijen (jaarverslag, bladzijde 297) bevat 8 deelnemingen inzake Essent, 12 overige deelnemingen en 19 gemeenschappelijke regelingen, verenigingen en stichtingen. Dit overzicht verschilt van het jaarverslag 2009 en de begroting 2010.
3. Bij de stichting Essent Sustainability Development wordt opgemerkt dat in 2010 de benoeming heeft plaatsgevonden van het bestuur en de Vendor Council. Een afgevaardigde van de VEGAL maakt conform een wens van PS deel uit van de Vendor Council. Verder wordt gemeld: 'In 2010 is de Vendor Council een keer bij elkaar geweest. Zodra de eerste resultaten bekend zijn, worden PS hierover geïnformeerd'. De rekenkamer vindt de informatieve waarde van deze laatste zin minimaal.
4. Bij de NV Werklandschapsontwikkeling Maatschappij (WOM) Klavertje 4 (werknaam Development Company Greenport Venlo) wordt gemeld dat de totale inbreng in het eigen vermogen van de Development Company voor de provincie Limburg € 22.500.000 bedraagt. In het jaarverslag 2009 wordt gemeld dat de inbreng voor de provincie € 21.658.000 bedraagt. Ook in de begroting 2010 wordt dit bedrag genoemd. Het verschil van € 842.000 wordt niet toegelicht.
Bij de realisatie wordt gemeld dat over het boekjaar 2010 'thans nog geen concrete resultaten te melden zijn'. In dat verband wordt gewezen op het feit dat de jaarrekening 'nog in behandeling is'. De rekenkamer vindt deze argumentatie voor het niet kunnen melden van concrete resultaten onvoldoende. Daarbij merkt de rekenkamer op dat ook in het jaarverslag 2009 werd gemeld dat over het boekjaar 2009 geen concrete resultaten te melden waren. Dit roept de vraag op naar de werkelijke stand van zaken.

5. In de begroting 2010 is in het overzicht van Verbonden partijen de commanditaire vennootschap Ruimte voor Ruimte Limburg CV opgenomen (naast de Provincie Limburg Commandiet BV en de Ruimte voor Ruimte Limburg Beheer BV). In het jaarverslag 2010 komt de commanditaire vennootschap niet meer voor. Een verklaring hiervoor wordt niet gegeven.
6. Bij de NV Industriebank Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering (LIOF) wordt met betrekking tot het dividend over 2009 opgemerkt dat dit niet van toepassing is. Dit bevreemdt de rekenkamer omdat in het jaarverslag 2009 wordt gemeld dat in 2009 een extra totale dividend-uitkering heeft plaatsgevonden van € 10 miljoen. (deel provincie Limburg: € 1,4 miljoen) als gevolg van ontstane overliquiditeit bij NV LIOF.

Ten aanzien van het provinciaal risico wordt in het jaarverslag 2010 aangegeven dat de aandeelhouders voor eventuele grote structurele tekorten aangesproken worden op bijstorting. Het jaarverslag 2010 gaat niet in op de eerdere aankondiging in het jaarverslag 2009, dat 'het streven van de aandeelhouders is de bijstortingsverplichting te laten vervallen. Dit zal vermoedelijk in 2010 plaatsvinden'. De rekenkamer vindt het onjuist dat in het jaarverslag 2010 hierover geen nadere informatie is opgenomen.

7. Bij de NV Aangewezen Luchtvaartterrein Maastricht Aachen Airport wordt als Realisatie 2010 gemeld: 'Omvorming van NV tot een stichting (of een andere rechtsvorm) die tot taak heeft de erfpachtovereenkomst te beheren, zodra de laatste ontbindende voorwaarden uit het verkoopcontract zijn afgewikkeld'. De rekenkamer signaleert dat in het jaarverslag 2009 onder het kopje Realisatie 2009 dezelfde tekst is gehanteerd. Dit roept de vraag op naar de feitelijke voortgang.
8. Bij de Ruimte voor Ruimte Beheer BV wordt als doelstelling van de BV aangegeven 'door middel van grondexploitatie terugverdienen van maximaal € 36,3 miljoen aan sloopvergoeding die de provincie heeft betaald aan het Rijk'. In het jaarverslag 2009 wordt als doelstelling gehanteerd het terugverdienen van maximaal € 40,7 miljoen. Ook in de begroting 2010 wordt dit bedrag aangehouden. Het verschil van € 4,4 miljoen wordt niet toegelicht.
9. Bij de Limburgse Herstructureringsmaatschappij voor Bedrijventerreinen wordt onder Realisatie 2010 gemeld dat 'men inmiddels aan de slag is met:
  - a) een landelijke pilot van het Rijk in Parkstad, waarbij onder andere een organisatiemodel voor een regionale organisatie voor bedrijventerreinen wordt ontwikkeld en voor 4 bedrijventerreinen een masterplan wordt ontwikkeld;
  - b) het opstellen van een regionale herstructureringsagenda voor Midden-Limburg;
  - c) een tiental herstructureringsprojecten in Noord-, Midden- en Zuid Limburg;

- d) een landelijke pilot van het Rijk met als doel Verzakelijking bedrijventerreinen.’

In het jaarverslag 2009 wordt voor dezelfde Herstructureringsmaatschappij onder Realisatie 2009 gemeld dat ‘men inmiddels aan de slag is met:

- a) een landelijke pilot van het Rijk in Parkstad, waarbij onder andere voor 4 bedrijventerreinen een masterplan wordt ontwikkeld;
 b) het opstellen van een regionale herstructureringsagenda voor Midden-Limburg;
 c) een vijftal herstructureringsprojecten in Noord-, Midden- en Zuid Limburg.’

De rekenkamer constateert dat de omschrijving ‘aan de slag zijn met’ geen inzicht geeft in de geleverde prestatie. Ook de grote overlap met wat in 2009 als prestatie werd gemeld, bemoeilijkt een goed inzicht in hetgeen daadwerkelijk is gebeurd.

10. Bij het Fonds Nazorg Stortplaatsen provincie Limburg bevat de doelstelling van het Fonds in 2010 een wijziging ten opzichte van het jaarverslag 2009. Hierin is onder doelstelling de volgende passage opgenomen: ‘Daarnaast is het Fonds bedoeld om de inkomsten in onder te brengen uit een door Provinciale Staten in te stellen heffing ten behoeve van systematisch onderzoek naar en controle van aanwezigheid, aard en omvang van verontreinigingen veroorzaakt door de zogeheten NAVO-locaties’. Ook de begroting 2010 bevat deze zinsnede. In het jaarverslag 2010 komt dit onderdeel van de doelstelling niet terug. De wijziging van de doelstelling in het jaarverslag 2010 ten opzichte van het jaarverslag 2009 en de begroting 2010 wordt niet toegelicht.

Onder het kopje Bestuurlijk belang wordt aangegeven welke stortplaatsen naar verwachting op welk moment in de nazorg zullen komen. Deze gegevens verschillen van de verwachtingen zoals opgenomen in de begroting 2010 en het jaarverslag 2009.

Stortplaats	In nazorg verwacht volgens jaarverslag 2010	In nazorg verwacht volgens begroting 2010	In nazorg verwacht volgens jaarverslag 2009
Weert	2011	2009	omstreeks 2008/2009
Montfort	2020	2032	2032
Schinnen	2017/2018	2038	2038
Landgraaf	2022	2040	2040

De rekenkamer constateert dat de toekomstverwachtingen in een jaar tijd aanzienlijk zijn bijgesteld. De verschillen worden niet toegelicht.

11. In het jaarverslag 2010 wordt melding gemaakt van NEIMED, een samenwerkingsovereenkomst tussen de provincie Limburg, de Hogeschool Zuyd,

Parkstad Limburg en de Open Universiteit Nederland. Het jaarverslag meldt dat de hoogte van de financiële relatie in 2010 € 70.000 bedroeg en dat bij de intentieverklaring om te komen tot oprichting van NEIMED voor de provincie een bedrag van € 800.000 is vastgelegd.

Voor een goede beoordeling van het relatieve aandeel van de provincie in NEIMED is het belangrijk om te weten voor welke bedragen de andere partners deelnemen.

De rekenkamer constateert dat in 2009 reeds een wetenschappelijk directeur is aangesteld en in 2010 een zakelijk directeur, terwijl de rechtsvorm nog niet bekend is. De rekenkamer vraagt zich af bij wie deze functionarissen in dienst zijn getreden en op basis van welke argumenten twee 'zware' functionarissen zijn aangesteld, terwijl er nog geen businessplan is.

Gemeld wordt dat in 2011 nadere besluitvorming zal plaatsvinden over het concept businessplan, waarna de implementatie van het plan ter hand zal worden genomen, inclusief de daadwerkelijke oprichting.

12. Bij de Stichting Greenport Venlo wordt aangegeven, dat de hoogte van de financiële relatie in 2010 voor de provincie uitkomt op € 300.000 op een totale begroting van € 630.000. Hoewel het op zich goed is dat het relatieve aandeel van de provincie wordt aangegeven, verdient het volgens de rekenkamer de voorkeur om ook voor de andere partijen (Regio Venlo en Ondernemend Limburg) per deelnemer hun financiële bijdrage te vermelden.

Onder het kopje Realisatie 2010 staat de volgende tekst: 'Eind 2010 zal een evaluatie plaatsvinden waarbij wij de activiteiten en resultaten afzetten tegen de kaders en ambities die zijn vastgesteld. Begin 2011 is een eerste evaluatie aangekondigd'.

De rekenkamer constateert dat hier geen sprake is van een prestatie en dat de formulering overigens ook verwarrend is. De rekenkamer kan zich moeilijk voorstellen dat de provincie begin 2011 een eerste evaluatie aankondigt, terwijl eind 2010 een evaluatie 'zal plaatsvinden'.

13. Bij de Stichting Regiobranding Zuid-Limburg wordt aangegeven, dat de provincie in 2010 'een opdracht heeft verstrekt van € 615.382'. De rekenkamer vindt deze informatie te summier om de lezer van het jaarverslag in staat te stellen zich een beeld te vormen van wat de opdracht inhield en wat de uitkomst ervan was. Dat bij het kopje Realisatie 2010 wordt opgemerkt: 'N.v.t.', maakt het geheel er niet helderder op.
14. Bij de Stichting Ontwikkelingsmaatschappij ENCI-gebied wordt over de hoogte van de financiële relatie in 2010 opgemerkt dat de provincie de Stichting zal financieren. Vervolgens wordt opgemerkt dat de provincie 'het' geld zal overmaken. Om hoeveel geld het gaat wordt niet aangegeven.

15. Bij de stichting Energiebureau Limburg wordt onder het kopje Realisatie 2010 aangegeven, dat 'thans wordt bezien of tot liquidatie van de stichting kan worden overgegaan'. Niet aangegeven wordt wanneer de uitkomst van deze exercitie tegemoet gezien kan worden.
16. Bij het Bestuur Benelux Middengebied wordt aangegeven, dat de verevening naar verwachting in 2011 wordt afgerond. In het jaarverslag 2009 werd gemeld dat de verevening naar verwachting in de loop van 2010 zou worden afgerond. Voor het niet uitkomen van deze eerdere verwachting wordt geen verklaring gegeven. De rekenkamer zet op deze manier vraagtekens bij het waarschijnlijkheidsgehalte van de voor 2011 uitgesproken verwachting.
17. Bij het Stimuleringsfonds Startersregeling provincie Limburg wordt onder het kopje Realisatie 2010 gemeld: 'In 2010 is de stijgende lijn in Limburg met betrekking tot de startersleningen doorgetrokken. Tot en met 2010 zijn startersleningen verstrekt (totaalbedrag € 6,25 miljoen)'. De rekenkamer constateert dat deze informatie aanzienlijk summierder is dan de informatie over 2009, toen het volgende werd gemeld: 'In 2009 is de stijgende lijn in Limburg met betrekking tot de startersleningen doorgetrokken. Tot en met 2009 zijn 141 startersleningen verstrekt (totaalbedrag € 3,9 miljoen). Het aandeel van de provincie Limburg hierin bedraagt 25%: € 985.000.'
18. Met betrekking tot het IZA constateert de rekenkamer dat de provincie Limburg in haar jaarverslag 2009 meldt dat de door de provincie opgebouwde reserve in 2010 vrijkomt. Uit het jaarverslag 2009 blijkt dat de exacte hoogte hiervan € 1,65 miljoen bedraagt. In de begroting 2010 wordt gemeld dat de - mede door de provincie Limburg opgebouwde reserve - in 2009 vrijkomt. In de begroting 2010 wordt aangegeven, dat de hoogte nog niet bekend is, maar naar schatting minimaal een bedrag van € 350.000 bedraagt. In het jaarverslag 2010 wordt onder het kopje Realisatie 2010 gemeld: 'In 2010 zijn verdere stappen gezet in het liquidatieproces van IZA Nederland. De financiële afronding van de liquidatie is thans gepland in mei 2012'. De rekenkamer constateert dat de gepresenteerde informatie niet duidelijk is. Het tijdpad en de hoogte van het vrijkomende deel van de opgebouwde reserve verschillen aanzienlijk in de hierop betrekking hebbende stukken.

8.2 Onderhoud Kapitaalgoederen

1. De provincie onderscheidt drie categorieën kapitaalgoederen waarover verplicht dient te worden gerapporteerd:
  - o Infrastructuur en wegbeheer (wegen en groen);
  - o Gebouwen;
  - o Papenwater (water)

Met betrekking tot infrastructuur en wegbeheer is het beleid voor het onderhoud daarvan neergelegd in diverse kaders. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kaders het betreft en de jaren waarin en door wie (PS en/of GS) deze zijn vastgesteld.

Beleidskader	vastgesteld in jaar	door
Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan (PVVP)	2007	GS/PS
Meerjaren Infrastructuur Programma (MIP 2008-2011)	2008	GS/PS
Voorzieningenniveau	2003	GS/PS
Beheervisie/Groenbeheervisie	2005	GS
Groene linten door Limburg	2005	GS

De rekenkamer constateert dat de vastgestelde beleidskaders met betrekking tot het onderhoud van infrastructuur en wegbeheer minimaal vier jaar oud zijn. De beleidskaders zijn erop gericht een bijdrage te leveren aan het doel om door een juiste prioritering van maatregelen aan het provinciale wegennet, bereikbaarheid en doorstroming maximaal te faciliteren en een adequate instandhouding van het geïnvesteerde kapitaalgoed te garanderen.

Ten aanzien van Kunstwerken in de provinciale infrastructuur wordt opgemerkt dat in de provinciale begroting de reservering als middel om bij grote uitgaven voor onderhoud financieel dekking te hebben in het verleden is afgeschaft. "Daar was ook nauwelijks aandacht voor. Kunstwerken leken voor de eeuwigheid gebouwd. Een reservering voor grote uitgaven voor het onderhoud van kunstwerken is dan ook niet beschikbaar." Onder invloed van gebeurtenissen met name in het buitenland is er hernieuwde aandacht voor deze categorie kapitaalgoederen. Een verkennend onderzoek naar mogelijke risico's is een eerste stap die momenteel wordt ondernomen.

2. De tweede categorie kapitaalgoederen wordt gevormd door de gebouwen. In deze paragraaf wordt gemeld dat de beheerplannen periodiek worden geactualiseerd en dat de daarvoor beschikbare middelen toereikend zijn. Uit de toelichting op de balans, onderdeel reserves en voorzieningen blijkt dat de voorziening is gebaseerd op het laatst vastgestelde onderhoudsplan uit 2004. Naar aanleiding hiervan vraag de rekenkamer zich af wat de provincie onder periodieke actualisering verstaat.

9 Doorgeschoven posten en onderbesteding

1. Uit een analyse van de lasten en baten van de domeinen (Wat heeft het ons gekost?) komt naar voren dat bij tal van doelen uit de periode 2007-2011 in de toelichting op het verschil tussen raming en realisatie, wordt gesproken over doorgeschoven posten en/of onderbesteding.
2. Op basis van de omschrijvingen die in het jaarverslag 2010 worden gehanteerd, is niet altijd vast te stellen of een onderbesteding ook tevens een doorgeschoven post omvat. Op tal van plaatsen in het jaarverslag 2010 wordt de volgende omschrijving gehanteerd: 'de niet bestede reguliere middelen worden conform de afspraken in het coalitieakkoord toegevoegd aan de reserve ten laste van de exploitatie.'
Of het daarbij handelt om doorgeschoven posten, kan niet altijd uit de toelichtende tekst worden opgemaakt. Bij doorgeschoven posten gaat het namelijk om de koppeling tussen nog te leveren prestatie en het daarvoor ter beschikking gestelde budget. Deze koppeling wordt niet altijd aangegeven in de toelichting. Voorbeelden in deze zijn te vinden op pagina 60 (storting van € 2,133 miljoen in de reserve, omschrijving bestemming beperkt tot € 1,0 miljoen) en pagina 165 (storting van € 4,471 miljoen in de reserve, omschrijving bestemming ontbreekt).
In paragraaf 8.5 van de Jaarrekening (Toelichting op Programmarekening over 2010), wordt een opsomming gegeven van de verschillen tussen ramingen uit de begroting na wijziging en de realisatie. Ook hier wordt ten aanzien van voordelige verschillen (onderbesteding) in de toelichting niet consequent aangegeven of deze ook worden doorgeschoven naar 2011, of puur sprake is van onderbesteding.
3. Op basis van de verantwoordingsinformatie in het jaarverslag 2010 wordt niet inzichtelijk welke doorgeschoven posten via een begrotingswijziging/slotwijziging tot stand zijn gekomen en welke via resultaatbestemming.
4. In bijlage 3 van dit rapport wordt een overzicht verschaft van de vindplaatsen van doorgeschoven posten en/of onderbesteding in het jaarverslag 2010. Dit overzicht heeft de rekenkamer samengesteld aan de hand van een analyse van de toelichtingen per doelstelling van de domeinen (programma's). Een totaal overzicht op dit niveau van doorgeschoven posten en/of onderbestedingen ontbreekt in het jaarverslag 2010.
5. Doorgeschoven posten leiden (naast de reguliere uitvoering van de begroting) tot een cumulatie van weliswaar gestelde, maar niet gerealiseerde doelen. Een indicatie voor de mate waarin de gestelde doelen voor de periode 2007-2011 in deze periode (vooralsnog) niet zijn/ worden gerealiseerd, vormt de omvang van de vooruitbetaalde bedragen en nog te besteden bedragen op de balans.

Vooruitbetaald betekent dat de prestatie nog moet worden geleverd. In 2010 is circa € 64 miljoen vooruitbetaald (2009: € 41 miljoen) en stond nog een bedrag van circa € 172 miljoen open als nog te besteden (2009: € 207 miljoen). In dat opzicht wil een daling van nog te besteden middelen onder gelijktijdige toename van de vooruitbetaalde gelden nog steeds niet zeggen dat er ook daadwerkelijk prestaties zijn geleverd.

6. Bij alle domeinen is sprake van reserves die enkel en alleen gevoed worden op grond van onderbesteding; de zogenaamde programmareserves. Op grond van het BBV is deze wijze van voeden alleen gebruikelijk bij egalisereserves. Daarvan is bij de programmareserves echter geen sprake.

Bijlage 1

Eerder onderzoek Zuidelijke Rekenkamer met betrekking tot de planning en control cyclus van de provincie Limburg

1. Rolverdeling tussen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten van Limburg inzake de sturing en beheersing van apparaatskosten (2006)

Aanbevelingen aan PS

Formuleer een samenhangend geheel van heldere beleidsuitgangspunten en -regels voor de sturing en beheersing van apparaatskosten; formuleer kaders voor de bedrijfsvoering ten aanzien van de apparaatskosten; formuleer normen om de doelmatigheid van het in te zetten ambtelijk apparaat te kunnen beoordelen

Aanbevelingen aan GS

Zorg voor een transparant en kwalitatief goed systeem van kostentoerekening; formuleer een stappenplan gericht op de invoering van een volledige programmabegroting; stem de informatie van GS af op de informatiebehoefte van PS

2. Reserves en voorzieningen provincie Limburg (2007)

Aanbevelingen

Stel, vanuit een lange termijn visie op de financiering van provinciaal beleid, een helder integraal beleidskader op voor de inzet van en omgang met reserves en voorzieningen; stel op basis van dit beleidskader instellingsbesluiten op volgens een uniform model, waarin belangrijke basisgegevens per reserve en voorziening worden vastgelegd; stem de informatievoorziening over reserves en voorzieningen af op de autoriserende en controlerende rol van PS.

3. Rapport bij de jaarstukken 2007 provincie Limburg (2008)

Aanbevelingen voor volgende begrotingen:

Verzoek GS inzichtelijk te maken welke stappen genomen (gaan) worden voor verbetering van de kwaliteit van de begrotingen.

Specifieke verbeter suggesties van de rekenkamer: de doelen, prestaties en indicatoren SMART-C formuleren; voor de beoogde prestaties kort aangeven op welke wijze deze prestaties geacht worden bij te dragen aan het bereiken van het bijbehorende doel; de informatie over de doelen, prestaties en kosten in samenhang en context presenteren zodat ook voor een lezer zonder (inhoudelijke) voorkennis begrijpelijk wordt waar het over gaat; indicatoren formuleren (met begin- en streefwaarde) waarmee inzicht kan worden gegeven in de mate van doelbereiking en de mate waarin de prestaties zijn geleverd.

Aanbevelingen voor de Jaarstukken

Verzoek GS om ten aanzien van enkele nader aan te wijzen programma-onderdelen een specifieke toelichting te geven op: de mate waarin de prestaties uit de wijziging begroting 2007 zijn gerealiseerd; in welke mate dat binnen het daarvoor beschikbare budget is gebeurd; wat de oorzaken zijn van eventuele afwijkingen ten opzichte van wat werd beoogd en wat de mogelijke gevolgen daarvan zijn voor het beleid en/of de inzet van middelen; indien bovenstaande niet mogelijk is, de reden(en) daarvoor aan te geven.

Specifieke aanbevelingen: in de programmaverantwoording in elk geval expliciet ingaan op de mate van het bereiken van de beoogde doelen en prestaties, zoals die in de begroting zijn gepresenteerd (zorg voor aansluiting tussen begroting en jaarverslag); kort aangeven op welke wijze de geleverde prestaties hebben bijgedragen aan het bereiken van het bijbehorende doel; indien van toepassing toelichten waarom de doelen en prestaties niet zijn bereikt en wat de gevolgen daarvan zijn voor het vigerende beleid; een toelichting geven op de oorzaken en gevolgen van de financiële afwijkingen; de informatie over de doelen, prestaties en kosten in samenhang en context presenteren zodat ook voor een lezer zonder (inhoudelijke) voorkennis begrijpelijk wordt waar het over gaat.

Aanbevelingen voor de verplichte paragrafen en de jaarrekening

Zet ook de verplichte paragrafen op volgens de drie W-vragen: Wat wil de provincie bereiken? - is bereikt wat we wilden bereiken? Wat gaat zij daarvoor doen? - is gedaan wat we daarvoor wilden doen? Wat mag het kosten? - heeft het gekost wat het mocht kosten? Ook de relatie tussen de drie W-vragen dient daarbij aan de orde te komen. Neem, indien mogelijk, indicatoren op die inzicht geven in de mate van doelbereiking en het leveren van de prestaties.

Zet de financiële begroting en jaarrekening op dezelfde wijze op; voorzie de financiële begroting en de jaarrekening van adequate toelichtingen; ga bij de toelichting op de financiële afwijkingen in op de redenen van de afwijkingen en de gevolgen daarvan voor het vigerende beleid.

4. Aandachtspunten wijziging programmabegroting 2008 provincie Limburg (2008)

Inleidende teksten

Neem voor ieder onderdeel van de programmabegroting een inleidende tekst op met (achtergrond)informatie over het 'programma' en een (of meerdere) expliciete overkoepelende doelstelling(en); zorg ervoor dat de inleidende teksten alle relevante informatie bevatten, die nodig is voor een zelfstandig leesbare en begrijpelijke begroting; sluit deze inleidende tekst zoveel mogelijk aan op achterliggende documenten; geef bij afwijkingen of (nog) ontbrekende informatie

expliciet aan dat daarvan sprake is en geef onderbouwing waarom deze informatie (nog) niet gegeven kan worden.

Doelstellingen (en prestaties)

Zorg voor aansluiting tussen de doelstellingen van het programma en (de overkoepelende doelstelling(en) in) de inleidende tekst; beantwoord alle drie de W-vragen; zorg dat bij de beantwoording van de eerste W-vraag in elk geval het nagestreefde maatschappelijk effect wordt gegeven (zoals de financiële verordening eist); maak onderscheid tussen doelen en prestaties; gebruik consequent dezelfde termen en begrippen; geef bij het gebruik van onbekende termen een korte toelichting; formuleer de doelstellingen naast tijdgebonden ook specifiek en meetbaar; maak duidelijk wat de provincie precies wil bereiken, neem indien nodig streefwaarden en een nulmeting op in de doelstelling en definieer begrippen eenduidig.

Indicatoren

Presenteer de indicatoren per onderdeel van de doelstelling zodat duidelijk is welke indicatoren bij welke onderdelen van de doelstelling behoren; zorg voor aansluiting (ook qua termen en begrippen) tussen de doelstellingen en de indicatoren; formuleer de indicatoren (tijdgebonden), specifiek en meetbaar; definieer begrippen eenduidig; maak bij de (onderdelen van de) doelstellingen waarvoor (nog) geen indicatoren zijn geformuleerd expliciet duidelijk dat daarvan sprake is en geef daarbij een onderbouwing waarom deze (nog) ontbreken.

Prestaties

Presenteer de prestaties per onderdeel van de doelstelling zodat duidelijk is welke prestaties bij welke onderdelen van de doelstelling behoren; zorg voor aansluiting (ook qua termen en begrippen) tussen de inleidende tekst, de doelstellingen en de prestaties; formuleer de prestaties naast tijdgebonden ook specifiek en meetbaar; maak duidelijk wat de provincie precies gaat doen, neem indien nodig streefwaarden en een nulmeting op in de prestaties, definieer begrippen eenduidig en geef aan wie verantwoordelijk is voor de realisatie van de prestaties; formuleer, zoals de financiële verordening eist indicatoren voor de prestaties

Tussenstand

Presenteer de tussenstanden per prestatie zodat duidelijk is welke tussenstanden bij welke prestaties behoren; zorg voor aansluiting (ook qua termen en begrippen) tussen de tussenstanden en de prestaties; formuleer de tussenstanden naast tijdgebonden ook specifiek en meetbaar; maak voor een lezer zonder voorkennis (al dan niet samen met de prestaties) duidelijk wat de provincie precies gaat doen, neem indien nodig streefwaarden en een nulmeting op in de tussenstanden, definieer begrippen eenduidig en geef aan wie verantwoordelijk is voor de realisatie ervan (zijn, naast de provincie andere partijen betrokken bij de uitvoering?).

Kosten

Geef een toelichting op de kosten zodat duidelijk wordt waarom deze bedragen (in de periode tot en met 2011) moeten worden besteed om (in 2011) de doelstelling bereikt te hebben en waarom deze bedragen voor 2008 zijn begroot om de prestaties voor 2008 te kunnen leveren; geef de kosten per prestaties, zodat (eveneens met een toelichting) duidelijk wordt waar binnen de doelstelling (op welke onderdelen van de doelstelling) prioriteiten liggen.

5. Onderbesteding in de provincie Limburg, deelonderzoek bij de jaarstukken 2008 (2009)

Aanbevelingen aan PS

Vraag van GS kaderstelling met betrekking tot de mate waarin onderbesteding acceptabel is; roep GS in dat verband op om een aantal instrumenten om onderbesteding te beperken nader uit te werken en, indien mogelijk en wenselijk, deze te implementeren; maak afspraken met GS over de informatievoorziening over onderbesteding (wanneer willen PS waarover en op welke manier geïnformeerd worden?); met betrekking tot de kwaliteit van de informatie over afwijkingen tussen gerealiseerde en na wijziging begrote lasten en baten, adviseert de rekenkamer deze op een voor een lezer zonder voorkennis begrijpelijke manier inzichtelijk te maken en de afwijkingen meer en beter te relateren aan de prestaties in de begroting; nodig GS uit om, met het oog op de verbetering van de kwaliteit van de informatie, samen met PS de activiteiten van de werkgroep Smartheid begroting voort te zetten; vraag van GS dat het doorvoeren van structuurwijzigingen in de begroting niet ten koste gaat van meerjarig inzicht in de (financiële) ontwikkelingen.

Bijlage 2

Realisatie doelstellingen 2007-2011 volgens GS

Sociaal Domein

Programma Investeren in steden en dorpen

1. **Passend en aantrekkelijk woon-, werk- en leefmilieu:** wordt grotendeels gerealiseerd
2. **De Limburgse identiteit:** wordt grotendeels gerealiseerd
3. **Ontwikkelen voor de toekomst:** wordt gerealiseerd

Programma Investeren in mensen

4. **Ontwikkeling van talent:** wordt grotendeels gerealiseerd
5. **Verbinden van mensen:** wordt grotendeels gerealiseerd

Portefeuille Lebens

6. **Monumenten:** wordt grotendeels gerealiseerd
7. **Beheer en onderhoud van de provinciale wegen:** wordt grotendeels gerealiseerd

Portefeuille Wolfs

8. **Culturele infrastructuur:** wordt grotendeels gerealiseerd
9. **Maatschappelijke infrastructuur:** is gerealiseerd

Fysiek Domein

Programma Bereikbaar en Duurzaam Limburg

10. **Aantrekkelijker openbaar vervoer:** wordt grotendeels gerealiseerd
11. **Duurzaam goederenvervoer:** wordt grotendeels gerealiseerd
12. **Slim wegverkeer en stedelijk transport:** wordt grotendeels gerealiseerd
13. **Bereikbaarheid via bijzondere verbindingen:** wordt grotendeels gerealiseerd
14. **Start energietransitie in Limburg:** wordt grotendeels gerealiseerd
15. **Aanpakken knelpunten luchtkwaliteit en geluidhinder:** wordt grotendeels gerealiseerd
16. **Introductie Cradle to Cradle:** wordt grotendeels gerealiseerd

Programma Investeren in Ruimte

17. **Onomkeerbare besluitvorming bij sleutelgebieden in zes gebieden:** wordt grotendeels gerealiseerd
18. **Verinnerlijking gebiedsontwikkelingsaanpak bij provincie en partners:** wordt grotendeels gerealiseerd

Portefeuille Kersten

19. **Milieu en Duurzame ontwikkelingen:** wordt naar verwachting grotendeels gerealiseerd
20. **Kwaliteit vergunningverleningsproces:** wordt grotendeels gerealiseerd
21. **Strategie en operationele beleidontwikkeling:** wordt grotendeels gerealiseerd
22. **Openbaar vervoer:** wordt grotendeels gerealiseerd
23. **Infrastructuur:** wordt grotendeels gerealiseerd
24. **Goederenvervoer:** wordt grotendeels gerealiseerd
25. **Veerkrachtig watersysteem:** wordt gedeeltelijk gerealiseerd

Portefeuille Driessen

26. **Behoud archeologisch erfgoed:** wordt grotendeels gerealiseerd
27. **Uitbouw provinciale weginfrastructuur:** wordt gerealiseerd
28. **Ruimtelijke Ontwikkeling:** wordt grotendeels gerealiseerd
29. **Vitalisering Platteland 2007-2011:** wordt grotendeels gerealiseerd
30. **Natuur en landschap 2007-2011:** wordt grotendeels gerealiseerd
31. **Uitvoering Provinciaal grondbeleid:** wordt grotendeels gerealiseerd

Economisch Domein

Programma Innoveren in Limburg (lasten 9,9; baten 0,0)

32. **Kenniseconomie in deelterreinen die behoort tot de top van Europa:** wordt grotendeels gerealiseerd
33. **Door branding aantrekken van (internationale) mensen en bedrijven:** het jaarverslag doet geen uitspraak over de mate van doelbereiking. Wel wordt gemeld dat de gestelde resultaatdoelen van de Stichting Regiobranding Zuid-Limburg op de imagoaspecten woon- en leefklimaat en kwaliteit onderwijs reeds zijn gerealiseerd en dat voor de overige imagoaspecten deze doelen nog niet zijn gerealiseerd.
34. **Het verbeteren van de overheidsdienstverlening:** gerealiseerd
35. **Bedrijventerreinen:** gerealiseerd
36. **Versterken sociale innovatie bij bedrijven;** gedeeltelijk gerealiseerd

Portefeuille Hessels

37. **Sociaal Economische Beleid:** wordt gedeeltelijk gerealiseerd
38. **Uitvoering geven aan sociaal economisch beleid:** wordt grotendeels gerealiseerd

Overig (domein ondersteunend)

Taken CDK

39. **Taken CDK:** wordt grotendeels gerealiseerd

40. **Bestuurlijke organisatie:** wordt grotendeels gerealiseerd

Internationalisering

41. **Internationalisering:** wordt gedeeltelijk gerealiseerd

Public affairs

42. **Public affairs & Evenementen:** wordt grotendeels gerealiseerd

Strategie & Innovatie

43. **Strategie:** wordt grotendeels gerealiseerd

44. **Beleidsinnovatie:** wordt gedeeltelijk gerealiseerd

45. **Kennismanagement:** wordt grotendeels gerealiseerd

Bedrijfsvoering

46. **Bedrijfsvoeringsprocessen:** wordt gedeeltelijk gerealiseerd

47. **Unit Control:** wordt grotendeels gerealiseerd

48. **Empower:** gemeld wordt dat het lastig blijkt om te voldoen aan een noodzakelijke voorwaarde voor het realiseren van de doelstelling; hiermee wordt impliciet uitgesproken dat de doelstelling nog onvoldoende/niet is gerealiseerd

49. **Toezicht gemeenten:** wordt grotendeels gerealiseerd

50. **Juridische zaken:** wordt grotendeels gerealiseerd

Communicatie

51. **Communicatie:** wordt gedeeltelijk gerealiseerd

Handhaving

52. **Naleefgedrag, terugdringen toezichtslast:** wordt gerealiseerd

53. **Inzicht milieukwaliteit, samenwerkingsacties:** wordt grotendeels gerealiseerd

Subsidies

54. **Kwaliteitsverbetering proces van subsidies:** wordt grotendeels gerealiseerd

Facilitaire zaken en huisvesting

55. **Integraal managen van ondersteunende diensten:** wordt grotendeels gerealiseerd

56. **Aanbieden van facilitaire diensten aan overheden:** is deels gerealiseerd

Bijlage 3

Overzicht van genoemde onderbestedingen en doorgeschoven posten in de jaarstukken 2010.

Informatie inzake onderbesteding wordt aangetroffen op de pagina's

- Pagina 11
Nog niet bestede reguliere middelen programma's en overige portefeuille-onderwerpen als onderdeel van de tabel "belangrijkste verschillen gewijzigde begroting 2010 en realisatie 2010". Het omvat een bedrag van € 33,7 miljoen;
- Pagina 47
Toelichting verschil mutaties reserves waarbij sprake is van niet bestede reguliere middelen. Bedrag niet geheel duidelijk. Onderdeel van € 1,271 miljoen;
- Pagina 50
Toelichting onder de tabel waarbij sprake is van niet geheel benutte budgetten. Het omvat een bedrag van € 8 ton;
- Pagina 82
Het betreft het Fysiek domein. Onderdeel "toelichting mutaties reserves". Niet bestede reguliere middelen tot een bedrag van € 162.000. Deze worden toegevoegd aan de reserve;
- Pagina 85
Het betreft het Fysiek domein. Onderdeel "toelichting mutaties reserves". Niet bestede reguliere middelen tot een bedrag van circa € 6 ton. Deze worden toegevoegd aan de reserve;
- Pagina 89
Het betreft het Fysiek domein. Onderdeel "toelichting mutaties reserves". Niet bestede reguliere middelen tot een bedrag van circa € 77.000. Deze worden toegevoegd aan de reserve;
- Pagina 91
Het betreft het Fysiek domein. Onderdeel "toelichting mutaties reserves". Niet bestede reguliere middelen tot een bedrag van circa € 83.000. Deze worden toegevoegd aan de reserve;

- Pagina 96
Het betreft het Fysiek domein. Onderdeel "toelichting mutaties reserves". Niet bestede reguliere middelen tot een bedrag van circa € 4,3 miljoen. Deze worden toegevoegd aan de reserve;
- Pagina 114
Het betreft het Fysiek domein. Onderdeel "toelichting mutaties reserves". Niet bestede reguliere middelen tot een bedrag van circa € 42.000. Deze worden toegevoegd aan de reserve;
- Pagina 151
Onderdeel vitalisering platteland. Onderbesteding tot een bedrag van circa € 2 miljoen;
- Pagina 165
Onderdeel Economisch domein. Niet bestede reguliere middelen tot een bedrag van circa € 4,5 miljoen;
- Pagina 171
Onderdeel Innoveren in Limburg. Niet bestede reguliere middelen tot een bedrag van circa € 119.000;
- Pagina 175
Onderdeel Innoveren in Limburg. Niet bestede reguliere middelen tot een bedrag van circa € 355.000;
- Pagina 189
Onderdeel internationalisering. Deel van de middelen zijn niet besteed tot een bedrag van € 460.000;
- Pagina 225
Onderdeel Facilitaire zaken. Onderbesteding op vlak van kapitaallasten tot een bedrag van circa € 5,6 miljoen;
- Pagina 230 en 231
Onderdeel apparaatskosten. Onderbesteding tot een bedrag van € 3,8 miljoen.

Informatie inzake doorgeschoven posten wordt aangetroffen op de pagina's

- Pagina 12 en 13
Voorstel met overboekingsvoorstellen. Het omvat een bedrag van € 11,9 miljoen;

- Pagina 43
Toelichting tabel budgettaire verschillen Sociaal domein. Voor circa € 5 miljoen is doorgeschoven;
- Pagina 59 en 60
Domein "Investeren in mensen". Er is een omvangrijk voordelig verschil waarvan voor € 5,7 miljoen wordt doorgeschoven;
- Pagina 74
Onderdeel "overige portefeuilleonderwerpen Wolfs". Tabel verschil mutaties reserves. geeft aan dat besteding in 2011 zal plaatsvinden. Omvat een bedrag van € 0,5 miljoen;
- Pagina 100
Het betreft het Fysiek domein. Onderdeel "toelichting mutaties reserves". Niet bestede reguliere middelen tot een bedrag van circa € 782.000. Deze worden toegevoegd aan de reserve met het doel om in 2011 te besteden;
- Pagina 110 en 111
Het betreft "Investeren in ruimte". In de tabellen wordt gesproken over onderbesteding en doorgeschoven posten. in totaliteit gaat het om een bedrag van circa € 22 miljoen;
- Pagina 120 en 121
Het betreft hier de "overige portefeuilleonderwerpen Kersten". In tabellen waarbij de verschillen worden toegelicht, handelt het om doorgeschoven posten tot een bedrag van circa € 350.000;
- Pagina 141
Onderdeel "overige portefeuilleonderwerpen Driessen". In de tabel verschil mutatie reserves en voorstel bestemming wordt gesproken over doorgeschoven posten tot een bedrag van € 5 ton;
- Pagina 147
Onderdeel ruimtelijke ontwikkeling. Overheveling van een bedrag van € 38.000 naar 2011;
- Pagina 173
Onderdeel bedrijventerreinen. Het betreft hier een overheveling naar 2011 tot een bedrag van circa € 4,5 miljoen;
- Pagina 175
Onderdeel "overige portefeuilleonderwerpen Hessels". Deel voorstel bestemming batig saldo wordt doorgeschoven naar 2011 tot een bedrag van € 5 ton;

- Pagina 180
Onderdeel "overige portefeuilleonderwerpen Hessels". Deel voorstel bestemming batig saldo wordt doorgeschoven naar 2011 tot een bedrag van circa € 1 miljoen;
  - Pagina 182
Onderdeel "taken CdK". Deel voorstel bestemming batig saldo wordt doorgeschoven naar 2011 tot een bedrag van circa € 3,5 ton;
- Pagina 185
Onderdeel "bestuurlijke organisatie". De toelichting verschil mutatie reserves spreekt van een doorgeschoven post van € 10 miljoen;
- Pagina 190
Onderdeel internationalisering. Het betreft hier een doorgeschoven bedrag van € 111.000;
  - Pagina 192 en 193
Onderdeel Public Affairs. Overheveling tot een bedrag van € 287.000;
  - Pagina 199
Onderdeel Strategie en innovatie. Doorgeschoven post van circa € 4 ton;
  - Pagina 204
Onderdeel bedrijfsvoering. Doorgeschoven post van circa € 3,6 miljoen;
  - Pagina 206
Onderdeel bedrijfsvoering. Doorgeschoven post van circa € 24.000;
  - Pagina 217
Onderdeel bedrijfsvoering. Doorgeschoven post van circa € 100.000;
  - Pagina 225
Onderdeel Facilitaire zaken. Doorgeschoven post van circa € 130.000;
  - Pagina 230 en 231
Onderdeel apparaatskosten. Overhevelingen tot een bedrag van circa € 2 miljoen.